

OPINNÄYTETYÖ

Hoiva-alan osaamismerkit osana osaamisen tunnistamista ja tunnustamista

Ulla Kaikkonen

Yhteisöpedagogi YAMK
(90 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
11/2022

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi YAMK

Tekijät: Ulla Kaikkonen

Opinnäytetyön nimi: Hoiva-alan osaamismerkkit osana osaamisen tunnistamista ja tunnustamista

Sivumäärä: 65 ja 4 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Gyan Dookie

Työn tilaaja(t): Jyränkölän Setlementti ry

Opinnäytetyö käsittelee vapaan sivistystyön hoiva-alan osaamismerkkien osaamisen tunnistamista ja tunnustamista tutkinto-opiskeluun haettaessa. Osaamismerkkit on luotu Jyränkölän Setlementti ry:n ja Heinolan kansalaisopiston Kiihdytyskaista hoiva-alalle -hankkeessa. Osaamismerkkiperheeseen kuuluu neljä metamerkkiä. Osaamismerkkit voidaan viedä Koski-tietovarantoon, jolloin vapaan sivistystyön alaisuudessa hankittu osaaminen tulee näkyväksi. Suorittamalla kaikki hoiva-alan metamerkit, voi Koski-tietovarantoon viedä hoivan avustajan opintokokonaisuuden.

Hoiva-alan osaamismerkkit ovat vanhustyötä tekevän hoiva-avustajan tehtäviin perustuvia taitomerkkejä. Formaaliselle koulutukselle taitomerkit eivät osoita riittävää teoreettisen tiedon hallintaa, jotta suora hyväksiluku onnistuisi. Opinnäytetyössä selvitetään miten osaamismerkkejä voidaan hyödyntää ja miten puuttuvan teoreettisen osaamisen voi hankkia. Teoreettisena viitekehysenä opinnäytetyössä on käytetty osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen, osaamismerkkien sekä hoiva-alan osaamismerkkien käsitteistöä.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa aineistoa kerättiin yksilö- ja ryhmähaastattelulla sekä käymällä läpi hankeen muistiot. Tutkimuksen aineisto analysoitiin teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Lisäksi laadittiin SWOT-analyysi, jossa hahmotettiin hoiva-alan osaamismerkkien vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia.

Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksena syntyi kehittämis ehdotuksia kuinka hoivan avustajan opintokokonaisuutta ja hoiva-alan osaamismerkkejä voi täydentää sekä hyödyntää haettaessa tutkinto-opiskelijaksi. Ensin käsitellään SWOT-analyysistä nousseita ehdotuksia teoriamerkistä, ohjaajan merkistä ja tunnettavuuden lisäämisestä. Tuloksissa esitellään prosessikuvaus hoivan avustajan opintokokonaisuuden hyödyntämisestä hakeuduttaessa lähihoitajan tutkintoon. Kuvattuna on kaksi polkua, jotta paremmin voidaan ottaa huomioon opiskelijan aikaisempi osaaminen. Yksittäiset hoiva-alan osaamismerkkit liitetään hoiva-avustajan osatutkintoon.

Formaalin koulutuksen laajat tutkinnon osat ja niihin liittyvä teoria ei mahdollista suoraa hyväksilukua hoivan avustajan opintokokonaisuudelle ja hoiva-alan osaamismerkeille. Teorian täydentäminen, joko opinnoilla tai uudella teoriaosaamismerkillä on välttämätöntä. Tämä vaatii asiantuntevaa jatkokehittämistyötä.

Asiasanat: osaamismerkkit, digitaalinen osaamismerkki, osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, hoiva-alan osaamismerkkit, hoivan avustaja

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Community Educator, Master of Humanities,

Author: Ulla Kaikkonen

Title: Care industry educational badge as part of validation

Number of Pages: 65 and 4 attachment pages

Supervisor(s): Gyan Dookie

Commissioned by: Jyränkölän Setlementti ry

The thesis deals with liberal adult education's care sector educational badge validation when applying for degree studies. Educational badges have been created in the acceleration lane for the care sector project of Jyränkölä Setlementti ry and Heinola's folk high school. This educational badge family includes five meta educational badges. Educational badges can be exported to the Koski database, in which case the competence acquired under liberal adult education work becomes visible. By completing all the care sector educational badges, the care assistant's study module can be exported to the Koski database.

Care sector educational badges are skill marks based on the tasks of a care assistant working with the elderly. For formal education, the skill marks do not show sufficient mastery of theoretical knowledge to be directly recognized. The thesis explains how competence marks can be utilized and how the missing theoretical competence can be acquired. Theoretical framework of this thesis uses concepts from validation, educational badges and care sector educational badge.

The thesis is a qualitative study in which the material was collected through individual and group interviews and by going through the project memos. The research material was analyzed using theory-based content analysis. In addition, a SWOT analysis was prepared, which outlined the strengths, weaknesses, opportunities and threats of the care sector educational badges.

As a result of the development work, development proposals were created on how to complete the care assistant's study module and care sector educational badges and utilize them when applying to become a degree student. First, the suggestions arising from the SWOT analysis regarding the theory mark, the instructor's mark and increasing awareness are discussed. The results present a process description of the utilization of the care sector's educational badges when applying for a nursing degree. Two paths are described in order to better take into account the student's previous skills. The individual educational badges in the care sector are linked to the partial degree of care assistant.

The extensive degree parts of formal education and the related theory do not allow for direct credit to the care assistant's study program and the care sector educational badges. Completing the theory, either with studies or with a new theory qualification, is essential. This requires further development work.

Keywords: educational badge, digital open badge, care sector educational badge, validation, care Assistant

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
	1.1 Kehittämistyön tavoitteet.....	8
	1.2 Työn tilaaja	10
2	OSAAMISEN TUNNISTAMINEN JA TUNNUSTAMINEN	12
	2.1 Osaamisperusteisuudella vapaan sivistystyön koulutukset Koski-tietovarantoon.....	13
	2.2 Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen tutkinnoissa.....	15
3	OSAAMISMERKIT.....	18
	3.1 Osaamismerkkien rakenne	19
	3.2 Osaamismerkit jatkuvan oppimisen välineenä	20
4	HOIVA-ALAN OSAAMISMERKIT	22
	4.1 Hoiva-alan osaamismerkkien kehittäminen.....	22
	4.2 Hoiva-alan osaamismerkkiperhe ja hoivan avustaja.....	25
5	TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT	28
	5.1 Laadullinen tutkimus	28
	5.2 Haastattelut	30
	5.3 Ajankohtaiset webinaarit lähdeaineistona	31
	5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	32
6	AINEISTON ANALYSOINTI	34
	6.1 Aineistosta esiin nousutta.....	36
	6.1.1 Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen.....	36
	6.1.2 Tutkinto	39

6.1.3	Hoiva-alan osaamismerkkit	40
6.2	Hoiva-alan osaamismerkkien nelikenttäanalyysi (SWOT).....	41
7	KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	44
7.1	SWOT- analyysistä nousseita kehittämisehdotuksia	44
7.2	Hoivan avustajan opintokokonaisuus osaamisen tunnistamisessa.....	46
7.3	Yksittäiset hoiva-alan osaamismerkkit osaamisen tunnistamisessa	49
7.4	Johtopäätökset.....	50
8	POHDINTA.....	54
8.1	Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen.....	54
8.2	Hoivan avustajan opintokokonaisuus	57
8.3	Hoiva-alan osaamismerkkien tulevaisuus.....	58
8.4	Loppusanat.....	59
	LÄHTEET	61
	LIITTEET	66

1 JOHDANTO

Kehittämistutkimus sai alkunsa keväällä 2022, kun istuin alas Kiihdytyskaista hoiva-alalle hankkeen toimijoiden kanssa ja keskustelimme mahdollisesta jatkotyöskentelystä osaamismerkkien parissa hankkeen jälkeen. Hankkeessa tuotettiin hoiva-alan osaamismerkistö, jonka esittelen luvussa neljä. Kiihdytyskaista hoiva-alalle hanke oli päättymässä huhtikuussa 2022 ja vielä haluttiin nähdä voiko osaamismerkkejä hyödyntää osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Otin haasteen vastaan ja siitä alkoi tutustuminen hankkeen sisältöön ja hoiva-alan osaamismerkkeihin, sekä lähihoitajan tutkinnon sisältöön. Toimin kaupan ja hallinnon lehtorina, joten osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen on sitä kautta tullut tutuksi omassa työssäni.

Tämä YAMK-opinnäytetyö nostaa esille vapaan sivistystyön kautta hankitun osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen. Opinnäytetyö lähestyy aihetta laadullisen tutkimuksen keinoin ja sen tarkoituksena on tuoda hoiva-alan osaamismerkit tunnetuksi pyrittäessä toisen asteen tutkintoon johtavaan koulutukseen. Hoiva-alan osaamismerkit kehitettiin Jyränkölän Setlementin ja Heinolan kansalaisopiston toteuttamassa Kiihdytyskaista hoiva-alalle -hankkeessa. Opinnäytetyön tavoitteena on jatkokehittää hankkeessa luotujen osaamismerkkien hyödyntämistä osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa niin, että niitä voidaan hyödyntää mahdollisimman kattavasti. Työn tilaajana toimii Jyränkölän Setlementti ry.

Viimeaikaisissa keskusteluissa on paljon puhuttu siitä, miten työelämä ja sen osaamisvaatimukset muuttuvat nopeasti. Osaamisen täydentäminen ja uudistaminen työuran aikana tulee entistä tärkeämmäksi. Samanaikaisesti kärsimme työvoimapulasta, kun osaavaa työvoimaa ei ole riittävästi. Vaikka osajista on pulaa ympäri Suomen, alueilla on eroja. Kohtaanto-ongelma, jossa työpaikat ja työnhakijat eivät tietyistä syistä kohtaa, ei ole uusi ilmiö. Sitra (2021) toteaa muistiossaan, että alueiden on löydettävä omia ratkaisuja tähän ongelmaan, jossa olemassa olevaa osaamista uudistetaan ja lisäksi vastataan myös täysin uusiin tarpeisiin. Koulutustarjonnan merkitys alueellisena voimavarana ja elinvoiman lähteenä korostuu, kun torjutaan kohtaanto-ongelmaa. Alueen vetovoima, kasvumahdollisuudet ja työvoiman saatavuus on suorassa yhteydessä oppilaitosten tuottamaan osaamiseen sekä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan (Sitra 2021, 14). Opinnäytetyön lähtökohdina olevat hoiva-alan osaamismerkit ovat esimerkki paikallisesta kehittämisestä vapaan sivistystyön koulutuksessa. Ne tukevat hoivan avustajien kouluttamista alati pahenevaan hoitajapulaan.

OECD:n (2020) arvioinnin mukaan Suomessa työelämä ja sen osaamisvaatimukset muuttuvat nopealla tahdilla. Suurimpia muutoksen aiheuttajia ovat teknologinen muutos, globalisaatio, ikärakenne ja ilmastonmuutos. Muutoksiin on sopeuduttava ja Suomen on vastattava jatkuvan oppimisen haasteisiin. Tällä hetkellä käynnissä oleva parlamentaarinen jatkuvan oppimisen uudistus tukee työntekijöiden jatkuvaa tarvetta kehittää ja uudistaa omaa osaamista. Uudistus on osa hallitusohjelman strategista kokonaisuutta. Valtioneuvosto (2020) määrittelee jatkuvan oppimisen seuraavasti:

Jatkuvalla oppimisella tarkoitetaan koko elämänkaaren jatkuvaa osaamisen kehittymistä ja kehittämistä. Osa jatkuvasta oppimisesta on tavoitteellista, eri tavoin organisoitua tietojen ja taitojen kasvattamista ja osa arkipäivässä tapahtuvaa kehittymistä.

Uudistuksella vastataan OECD:n esille tuomiin tarpeisiin ja kehitetään läpi elämän jatkuvaa tarvetta uudistaa yksilön osaamista. Tavoitteena on jatkuvan oppimisen pitkäjänteinen ja systemaattinen kehittäminen, jonka edellytyksenä on määritellä selkeät, visioon pohjautuvat tavoitteet jatkuvalla oppimiselle. Myös tavoitteisiin pääsemistä on seurattava säännöllisesti. Jatkuvaan oppimiseen kehitettävien indikaattoreiden tulee tarkastella tavoitteisiin pääsemistä yksilön, työelämän, koulutustarjonnan ja yhteiskunnan näkökulmista. (Valtioneuvosto 2020, 32–33.)

Jatkuvan oppimisen uudistuminen etenee Valtioneuvoston (2020) mukaan kolmen teeman alaisuudessa:

1. Jatkuva oppiminen osaksi työelämää
2. Jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän luominen
3. Jatkuvan oppimisen saavutettavuuden varmistaminen

Mahdollisuuksien tarjoamisessa on muun muassa tärkeää, että eriasteisia ja erilaisia koulutuksia on tarjolla sekä niissä oletetaan huomioon työelämälähtöisyys. Matalan kynnyksen koulutuksilla ehkäistään työttömyyttä ja työvoiman ulkopuolelle jäämistä. Kouluttautumisen ohella aikaisemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on kehittämisen kohteena. Kenenkään ei ole mielekästä opiskella asioita kahteen kertaan. Saavutettavuus on yksi jatkuvan oppimisen tärkeä ominaisuus. Jotta erilaiset ryhmät löytävät palvelut, täytyy kehittää monialaisia ohjaus- ja palvelupolkuja sekä ohjaustoimijoiden osaamista. Erityisesti kiinnitetään aliedustettujen ryhmien kohtaamiseen siellä missä he liikkuvat. Aliedustetut ryhmät tarkoittavat sitä osaa väestöstä, joka osallistuu koulutukseen muuta väestöä vähemmän. Jalkaudutaan etsimään tulevia

opiskelijoita ja lisätään tietoisuutta koulutusmahdollisuuksista ja koulutuksen hyödyistä. Tarjotaan koulutusta ihmisten lähellä, heidän tarpeiden pohjalta ja toisaalta vastataan toimintaympäristön tarpeisiin. Tämä hakeva toiminta tulee keskiöön aliedustettujen ryhmien saavutettavuudessa. Uudistuksessa tulee ottaa huomioon myös opintojen rahoitus. Toimeentulo tai sen menettäminen voi olla esteenä siihen, ettei koulutukseen hakeuduta. Ajantasaisella ja tasa-arvoisuutta tukevalla tukijärjestelmällä tuetaan kouluttautumista. (Valtioneuvosto 2020, 35–51.)

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (2018) mukaan ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus vahvistaa ammatillisen koulutuksen työelämärelevanssia. Yhteistyö koulutuksen järjestäjien ja työelämän välillä on entistä tiiviimpää. Opetussuunnitelmien pedagogiikassa työelämälähtöisyyttä on lisätty hyödyntämällä työpaikkoja oppimisympäristöinä, suunnittelella tutkinnon osia työelämälähtöisemmiksi, sekä laajentamalla työpaikalla tapahtuvaa koulutusta. Työelämälähtöisyys on tullut mukaan opiskelijan osaamisen arviointiin. Myös opiskelijälähtöisyys on vahvistunut koulutuksissa. Mukaan on tullut henkilökohtaistaminen, joustavat ja yksilölliset opinnot. Osaamisperusteisuus on tuonut mukanaan mahdollisuuden tutkinnon osien suorittamiseen ilman lähiopetusta, suoritettujen tutkinnon osien lisääntymiseen sekä läpäisyn, työllistymisen ja opiskelijatytyväisyyden parantumiseen. Tämä vahvistaa sitä, että osaamisen sähköisten ja visuaalisten dokumenttien eli osaamismerkkien huomioiminen osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa on jatkuvan oppimisen kannalta tärkeä asia. Merkkipäivien osaaminen syntyy työelämässä ja on siten hyvin työelämälähtöistä.

1.1 Kehittämistyön tavoitteet

Kiihdytyskaista hoiva-alalle hankkeessa kävi ilmi, että koulutuksenjärjestäjälle osaamismerkeillä osoitettu, ”paloiteltu” taitojen osaaminen ei kovinkaan helposti taivu hyväksiluettavaksi tai juurikaan opintoja lyhentäväksi osaamisen osoittamisen menetelmäksi. Ongelman perusteena on koulutuksen tutkintovaatimukset ja niiden laajoina kokonaisuuksina ilmaistu sisältö (hoiva-avustaja koulutuksessa sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon osat; Kasvun ja osallisuuden edistäminen sekä Ikääntyneiden osallisuuden edistäminen). Taitomerkit eivät osoita riittävä teoreettisen tiedon hallintaa, jotta suora hyväksiluku onnistuisi.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda hoiva-alan osaamismerkistö tunnetuksi, sekä luoda osaamismerkeistä tunnistettavaa osaamista opiskelijan hakeutuessa sosiaali- ja terveysalan perustutkintoon. Kansallinen koulutuksen arviointikeskuksen (2018) julkaisussa todetaan, että oppilaitoksen henkilöstön, joka on tekemisissä opiskelijan aiemmin hankkiman osaamisen

tunnistamisen ja tunnustamisen kanssa, on tärkeä tuntee osaamismerkkit ja niiden sisältö. Sisälön tunteminen vahvistaa tiedon hyödyntämistä opiskelijan opintojen henkilökohtaistamisessa. Opinnäytetyössä selvitetään myös se, miten puuttuvan teoreettisen osaamisen voi hankkia ilman, että koko tutkinnonosa pitää suorittaa. Osaamismerkkit on suoritettu työelämässä ja tämä tukee työelämälähtöisyyttä.

Kehittämistarpeen ja esille tulleiden asioiden pohjalta, olen päätenyt seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Minkä osaamisen voi tunnistaa hoiva-alan osaamismerkistön avulla?
2. Miten hoiva-alan puuttuvaa teoriaosaamista voidaan täydentää?
3. Voidaanko osaamismerkistö tuoda seuraavaan tutkintouudistukseen?

Opinnäytetyön viitekehys muodostuu kolmesta lähtökohdasta: osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, osaamismerkkit sekä hoiva-alan osaamismerkkit. Opinnäytetyön laajana viitekehystenä on osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista kehitetään osana hallitusohjelmassa linjatun jatkuvan oppimisen uudistusta. Painopisteenä on työpaikoilla ja koulutusjärjestelmän ulkopuolella hankitun osaamisen tunnistaminen. Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista käsittelen luvussa kaksi. Luvussa kolme käsittelen osaamismerkkejä. Digitaaliset osaamismerkkit ovat jatkuvasti kasvattaneet suosiota. Niiden avulla voidaan tehdä sellainen osaaminen näkyväksi, joka ei tule esiin tutkintotodistuksilla. Vapaan sivistystyön puolella on tehty paljon kehittämistyötä osaamismerkkien suhteen. Kiihdytyskaista hoiva-alalle hankkeessa kehitetyt hoiva-alan osaamismerkkit esittelen luvussa neljä. Ne ovat vanhustyötä tekevän hoiva-avustajan tehtäviin perustuvia taitomerkkejä.

Tutkimuksessa käytän suurimmalta osalta fakthanäkökulmaa. Pääpaino on aineiston asiasisällöllä, ei tekstien diskursseissa. Osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa tutkinnon osiin on selkeät arviointikriteerit, jotka ovat yksilöiden näkemyksistä riippumattomat. Fakthanäkökulmassa tutkija perehtyy tutkittavaan asiaan tutkimuskirjallisuuden avulla, sekä käyttää tutkimuskohteestaan kertovia tekstejä lähteinä ja/tai haastattelee ihmisiä, jotka tietävät asiasta. Fakthanäkökulmassa ollaan kiinnostunut tiedoista, joita käytettävät lähteet välittävät tutkittavasta asiasta, eikä kielen roolia juurikaan problematisoida. (Jokinen 2022.) Haastateltavien kertomat näkemykset ovat todellisuuden kuvaamisen väline. Osaamismerkkien huomioon ottamisessa osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa minua kiinnostivat tosiasiat ja erilaiset asiantilat, kuten esimerkiksi se, kuinka formaali koulutus suhtautuu osaamismerkkein hankittuun osaamiseen ja sen mahdolliseen hyväksilukuun.

Faktanäkökulman lisäksi kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että kieli on informaation esittämisen väline. Kirjoitetun ja puhutun kielen rakenteen havainnoiminen auttaa tekemään päätelmiä lähdekriittisyydestä. Faktanäkökulman rinnalle kannattaa ottaa myös tietyissä määrin näytenäkökulma, jotta kielen rikkauden tuoma kuvaus otetaan huomioon. Näytenäkökulmassa kerrottu totuus on aina riippuvainen ihmisen näkökulmasta, koska hän peilaa sitä itsensä ja ajankuvan kautta. Tämän huomioiminen parantaa tutkijan tekemiä päätelmiä lähteen luotettavuudesta. (Alasuutari 2014, 112–118.) Myös Vilkka (2021) toteaa teoksessaan Tutki ja kehitä, että tutkijan kannattaa tarkkailla tutkimustilanteessa millaisia motiiveja tai tarkoitusperiä tutkittavan esittämiin ilmaisuihin tai tekemisiin on kytkeytynyt. Tutkittava voi vahvastikin normittaa asioita tutkimustilanteessa.

1.2 Työn tilaaja

Opinnäyteyön toimeksiantajaorganisaatio on Jyränkölän Setlementti ry. Jyränkölä on perustettu vuonna 1944 ja se kuuluu Arvo-liittoon, Suomen Setlementtiliittoon ja Kansainväliseen setlementtiliittoon (The International Federation of Settlements and Neighbourhood Centers, IFS). Toiminta on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumatonta. Jyränkölä on heinolalainen yhteiskunnallinen yritys, joka käyttää tuottoensa yhteiskunnallisen hyvän tuottamiseen. Jyränkölän toimintamuotoja ovat palveluasuminen, koulutus, maahanmuuttaja- ja vapaaehtoistyö, ravintolapalvelut sekä työllistäminen ja kehittämisprojektit. Palveluilla on Avainlippu, joka on osoitus palveluiden kotimaisuudesta. Jyränkölä työllistää Heinolassa ja Lahdessa noin 170 henkilöä, sekä lisäksi toiminnassa on mukana yli 120 vapaaehtoistyöntekijää. (Jyrankola.fi 2022.)

Jyränkölän hoivapalvelut toimivat seitsemässä kohteessa. Heinolassa ovat Konsuli, Konsulinna, Kunniakonsuli, Siltakoti, Jyränköläkoti sekä Helena. Lahdessa toimii palvelutalo Puntarin Lehmuskoti. Palveluasunnoissa tarjotaan palveluasumista, tuettua asumista, laajennettua tuettua asumista ja tehostettua palveluasumista. Pitkäaikaisen asumisen lisäksi tarjotaan myös omaishoitajien vapaapäivien aikaista hoivaa omaishoidettaville, väliaikaista asumista sairaalasta kotiin siirryttäessä ja määräaikaista asumista kalustetussa huoneessa esim. remontin aikaisen väistötarpeen ajaksi. (Jyrankola.fi 2022.)

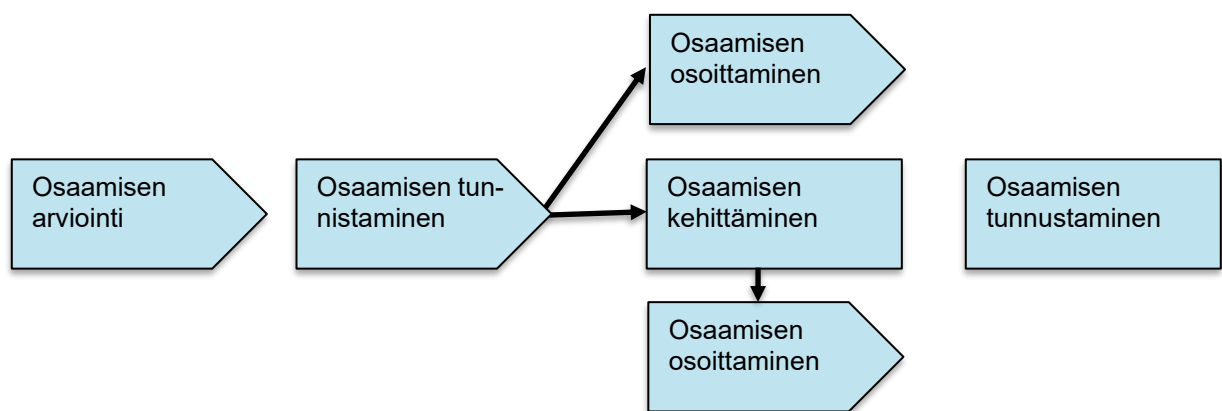
Heinolan kansalaisopisto on Jyränkölän Setlementti ry:n omistama ja hallinnoima oppilaitos, joka tarjoaa monipuolista koulutusta ja laaja-alaisia harrastusmahdollisuuksia. Kansalaisopiston alaisuudessa toimii Mediapaja, joka on työllistämiseen erikoistunut luovan tietotekniikan

asiakaspalveluyksikkö. Toiminnan painopiste on nuorisotakuun (alle 29- vuotiaat) työkokeilijoissa. Nuoret suunnittelevat ja osallistuvat erilaisiin produktioihin sekä toimivat apuohjaajina mediapajan tarjoamilla kansalaisopiston kursseilla. (Jyrankola.fi 2022.) Muita toimintoja ovat esimerkiksi kaikille avoin opetuskahvila HeiMo, jossa maahanmuuttajaopiskelijoita koulutetaan kahvilan tehtäviin. Mediapajalla ja kahvilassa osallistujat voivat suorittaa osaamismerkkejä, joilla voi todentaa omaa osaamistaan alan tehtävissä. Jyränkölän Setlementti ry julkaisee myös paikallislehteä, joka ilmestyy noin kerran kuukaudessa. Lehti ilmestyy painettuna ja sähköisenä versiona.

2 OSAAMISEN TUNNISTAMINEN JA TUNNUSTAMINEN

Nykyisin yhteiskunta on entistä monimutkaisempi ja se on koko ajan muutoksessa. Tämä luo tarvetta osaamisen kehittämiseksi sekä moninaisen osaamisen tunnistamiselle ja tunnustamiselle. Yksilöille, työnantajille ja koulutusjärjestelmälle täytyy kehittää välineitä tunnistaa ja sanoittaa eri tavoin hankittua osaamista ja löytää sille yhteinen kieli. On helpompaa tunnistaa sitä osaamista, joka on saavutettu formaalin koulutuksen kautta. Sen ulkopuolella, vapaa-ajalla ja työelämässä kertynyt osaaminen, taidot ja hiljainen tieto jäävät usein huomaamatta, tunnistamatta ja sanoittamatta. (Sitra 2022, 8.) Osaaminen tunnistaminen ja tunnustaminen on tärkeä osa ihmisen identiteettiä. Osaaminen ja asiantuntijuus kehittyy ja muotoutuu läpi elämän. Jotta yksilö pystyy hyödyntämään osaamistaan monipuolisesti työssä ja eri elämäntilanteissa, on osaamisidentiteetin vahvistaminen tärkeää. Se vahvistaa myös yksilön kykyä kehittää omaa osaamista sekä tavoitteiden asettamista itselleen. (Sitra 2022, 10–11.) Kun yksilö tuntee osaavansa erilaisia taitoja ja omaavansa kyvyn oppia, se lisää hänen hyvinvointiaan sekä kokemusta hyvästä elämästä.

Osaamisen tunnistaminen on prosessi, jossa selvitetään, millaista osaamista ihmisellä on, ja annetaan todisteita hänen osaamisestaan. Osaaminen voi olla hankittu monin eri tavoin: opiskelemalla, työelämässä, osallistumalla järjestö- ja harrastustoimintaan. Osaamisen tunnustaminen puolestaan tarkoittaa sitä, että hankitulle osaamiselle myönnetään muodollinen tai virallinen tunnustaminen. Välineitä voivat olla esimerkiksi todistukset, opintopisteet ja osaamismerkit. (Opintokeskus Sivis 2022.) Aiemmin hankittu osaaminen huomioidaan osaamisen tunnistamisen prosessissa (kuvio 1) ja opiskelijalle laaditaan yksilöllinen opintopolku.

Kuvio 1: Osaamisen tunnistaminen, osoittaminen ja tunnustaminen. (Opintokeskus Sivis 2022.)

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen helpottamiseksi on tärkeää, että koulutuksen osaaminen kuvataan osaamisperusteisesti. Kuvauksessa kerrotaan yksityiskohtaisesti ja konkreettisesti tasolla, mitä taitoja opiskelijalla on koulutuksen jälkeen. Osaaminen nousee ratkaisevaksi tekijäksi ja sen hankkiminen on voinut tapahtua monin eri tavoin ajasta, paikasta ja kontekstista riippumatta. (Opintokeskus Sivis 2022.)

Opiskelijan kannalta osaamisperusteisuus selkeyttää koko oppimisprosessia ja auttaa häntä ymmärtämään, mitä häneltä odotetaan arvioinnissa. Osaamisperusteinen koulutus mahdollistaa joustavia ja yksilöllisiä opintopolkuja. Osaamisperusteisuus voidaan nähdä myös koko yhteiskunnan etuna. Työelämässä tarvittavat taidot ovat nopeassa muutoksessa ja tarvelähtöisen osaamisen kehittäminen hyödyttää yksilön lisäksi koko työelämää ja yhteiskuntaa. Kansallisella koulutus kentällä osaamisperusteisuus on otettu huomioon. Ammatillisen koulutuksessa tässä ollaan kaikista pisimmällä, koska osaaminen näytetään pääasiassa työpaikoilla. Mutta myös korkeakoulutuksessa ja vapaan sivistystyön kentällä on alettu huomioimaan entistä enemmän osaamisperusteisuutta. Osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan suhteessa osaamistavoitteisiin, eikä mietitä sitä, missä ja minkä mittaisessa ajassa osaamista on hankittu. Työelämässä palkkausjärjestelmien ja osaamisvaatimusten muuttuessa osaamisperusteisiksi, tulee oman osaamisen sanoittaminen ja osaamisen tunnistaminen tärkeään rooliin. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen vaatii vielä kehittämistä, sillä sen käytännöt ovat Suomessa yhä hajanaisia. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020, 16–17.)

2.1 Osaamisperusteisuudella vapaan sivistystyön koulutukset Koski-tietovarantoon

Opetushallitus ylläpitää kansallista opintosuoritusten ja tutkintotietojen Koski-tietovarantoa. Se tuo yhteen tietovarantoon kaikki opintosuoritus- ja tutkintotiedot kaikilta koulutusasteilta, jolloin tiedot löytyvät yhdestä paikasta luotettavasti ja kustannustehokkaasti. Tietovarannon tehtävänä on edistää elinikäistä oppimista tukemalla kansalaisia opintoihin hakeutumisessa, opintojen suorittamisessa, työmarkkinoille sijoittumisessa ja työnhaussa, sekä toimia koulutusjärjestelmän kehittämisen ja oppimisanalytiikan tukena. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 12.) Alun perin Koski-tietovaranto sisälsi vain valtakunnallisia esiopetuksen, perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opintosuoritus- ja tutkintotietoja, mutta myös vapaan sivistystyön opintosuoritukset haluttiin saada tietovarantoon osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen edistämiseksi. Vapaan sivistystyön ja Koski-

tietovarannon lainsäädäntöä muutettiin niin, että kansalaisopistoissa, kansanopistoissa, kesäyliopistoissa, opintokeskuksissa ja liikunnan koulutuskeskuksissa hankittu osaaminen on mahdollista tallentaa kansalliseen Koski-tietovarantoon. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022a.)

Jotta vapaan sivistystyön koulutukset voidaan viedä Koski-tietovarantoon, täytyi koulutusten kuvausten ja laajuuden määrittelyä kehittää. Vapaan sivistystyön omaehtoiset koulutukset ovat olleet monipuolisia niin kohderyhmien kuin sisältöjenkin suhteen. Oppilaitoksen ylläpitäjät ovat vastanneet koulutuksen kuvauksesta, sisällöstä ja toteutuksesta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020, 10.) Tästä syystä vapaan sivistystyön opetussuunnitelmissa ja koulutuksissa on useita erilaisia kuvaustapoja. Kun koulutuksia lähdettiin kehittämään, otettiin mukaan osaamisperusteisuus, joka herätti keskustelua osaamisperusteisuuden suhteesta vapaan sivistystyön vaapauteen. Edelleen vapaasta sivistystyöstä annetun lain puitteissa oppilaitosten ylläpitäjillä on mahdollisuus päättää itse, miten oppilaitosten koulutustoiminta järjestetään ja minkä sisältöistä koulutusta tarjotaan. Mutta rinnalle on tullut mahdollisuus järjestää osaamisperusteista koulutusta, jonka tietojen tallentaminen on mahdollista valtakunnalliseen rekisteriin. Oppilaitoksen strategiaan sisällytetään osaamisperusteisuus, toteutetaan osaamisperusteisia kursseja ja hyväksytään osaamisperusteisuusprosessi. Prosessissa ilmenevät mm. koulutuksen vastuut, resurssit ja toimintaohjeet valitus- ja ongelmatilanteihin. (Kansalaisopistojen liitto KoL 2022a, 5–6.)

Ottamalla osaamisperusteisuuden koulutuksen suunnitteluun mukaan, vapaan sivistystyön oppilaitokset saavat hyvän työkalun koulutusten suunnitteluun. Tällä voi olla tulevaisuudessa hyvinkin suuri merkitys paikallisesti. Koulutusten suunnitteluun otetaan mukaan työelämän, koulutustenjärjestäjien ja järjestöjen edustajia, jolloin saadaan mahdollisimman suuri työllistävä vaikutus alueelle. (Kansalaisopistojen liitto KoL 2022a, 8.) Aktiivisella vuoropuhelulla estetään myös päällekkäisten koulutusten syntyminen. Kuten Kansalaisopistojen liiton (2022a) julkaisussa todetaan: ”Osaamisperusteisuus luo yhteisen kielen kansalaisopistojen, ympäröivän yhteiskunnan sekä työelämän välille.”

Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä (2 §) määrittelee sen, että vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on ollut mahdollisuus tallentaa Koski-tietovarantoon 1.8.2021 alkaen vapaatavoitteisen ja tutkintoon johtamattoman koulutuksen arvioituja suoritustietoja. Tallentaminen valtakunnalliseen rekisteriin vaatii opiskelijan suostumuksen ja alaikäisen suostumuksen antaa lapsen huoltaja. Koulutuksen alkaessa opiskelijalta kysytään suostumus tiedon tallentamiseen. Oppilaitoksella tulee olla koulutus kuvattuna osaamisperusteisesti, koulutuksen arviointikäytännöt suunniteltuna ja opintojen laajuus määriteltynä opintopisteinä. Paikallinen

opinto- tai kurssisuunnitelma viedään Opetushallituksen ylläpitämään ePerusteet-palveluun. Arviointi voidaan toteuttaa numeerisesti tai sanallisesti termein hyväksyty/hylätty. Jos opiskelijan suoritus hylätään, ei suoritusta tallenneta valtakunnalliseen tietovarantoon. Oppivelvollisten opiskelijoiden tiedot opintojen aloittamisesta, keskeytymisestä ja päättymisestä tallennettava aina. (Ryymin, Laura 2022.) Opetus- ja kulttuuriministeriön sivuilla (2022) kerrotaan tietovarannon sisältävän vapaan sivistystyön vapaatavoitteisten koulutusten opintosuoritustiedot edellyttäen, että:

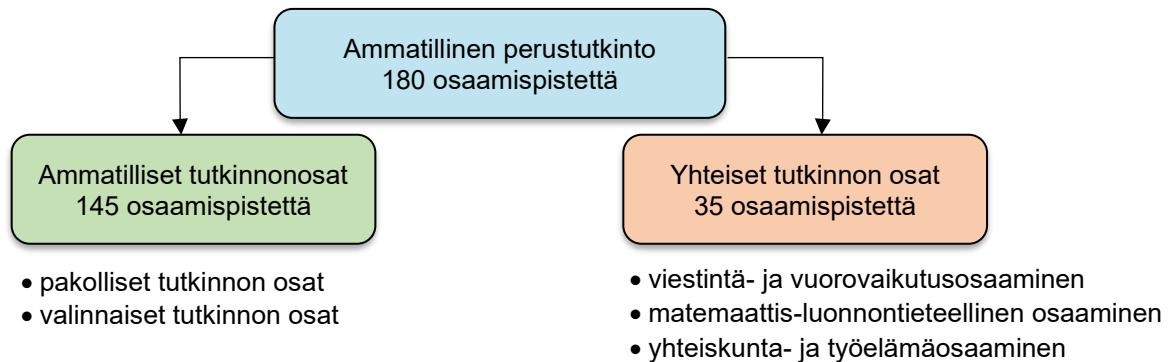
- oppilaitoksen ylläpitäjä on päättänyt tarjota tietovarantoon tallentamista koulutukseen osallistuville opiskelijoille
- koulutuksen laajuus on määritelty opintopisteinä ja se on kuvattu ja arvioitu osaamisperusteisesti
- opiskelija on antanut suostumuksensa koulutuksen tietojen tallentamisesta
- koulutuksessa saavutettu osaaminen on hyväksytty, eli opiskelijan osaaminen vastaa vähintään koulutuksen osaamisperusteisessa kuvauksessa olevaa tasoa

Opintopolku palvelusta (opintopolku.fi) opiskelija löytää omat opintosuoritukset ja voi halutessaan jakaa ne esimerkiksi työnantajalle työnhaun yhteydessä. Kun vapaa sivistystyö tuli Koski-tietovarannon piiriin, myös sen osaamisperusteisten koulutusten suoritukset löytyvät jatkossa opintopolusta. Opiskelijoiden kannattaa hyödyntää tulevaisuudessa näitä kurssisuorituksia. Tämä nostaa valtakunnallisten tutkintojen ulkopuolella hankitun koulutuksen merkitystä ja arvostusta osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa työnantajien ja muiden oppilaitosten keskuudessa. (Kansalaisopistojen liitto KoL 2022b, 4.)

2.2 Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen tutkinnoissa

Tutkintoon johtavaan koulutukseen hakeutuvan opiskelijan etuna on se, että jo olemassa oleva osaaminen pyritään tunnistamaan ja tunnustamaan. Tällöin koulutuksen järjestäjän tehtävänä on selvittää ja tunnistaa opiskelijan aiemmin hankittu osaaminen esitettyjen asiakirjojen ja selvitysten perusteella. Opiskelijalle laaditaan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelma, johon kirjataan opiskelijan aiemmin hankkima osaaminen, joka hyväksytään suoritettavaan tutkintoon tai koulutukseen. Henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan kirjattavat tiedot on kerrottu Valtioneuvoston asetuksessa ammatillisesta koulutuksesta (9§). Opiskelijan osaamisen tulee vastata tutkinnon tai koulutuksen perusteiden ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita. Ammatilliseen perustutkintoon (kuviokuva 2) tunnustetaan vain kokonaisia

ammattillisen tutkinnon osia tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueita. Mikäli osaamisen tunnistaminen vaatii vielä toimenpiteitä, voidaan soveltuvien tutkinnon osia täydentää näytöllä tai yhteisten tutkinnon osia osa-alueiden osalta muulla sovitulla arvioinnin tavalla. (Opetushallitus 2022c.)

Kuvio 2: Ammatillisen perustutkinnon muodostuminen.

Opetushallituksen (2021) antaman ohjeiden mukaan osaamisen tunnustaminen voidaan tehdä kahdella tavalla:

- sisällyttämällä voimassa tai siirtymäajalla olevien tutkinnon perusteiden mukainen osaaminen osaksi suoritettavaa tutkintoa tai
- arvioimalla osaamisen vastaavuus ja ajantasaisuus sekä päättämällä osaamisen tunnustamisesta.

Sisällyttämällä tutkintoon voidaan tunnustaa opiskelijan suorittamia pakollisia tutkinnon osia tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueita, ammatillisia valinnaisia tutkinnon osia ja yhteisten tutkinnon osien valinnaisia osa-alueita, lukio-opintoja sekä korkeakouluopintoja. Osaamista tunnustetaan arvioimalla osaamisen vastaavuus ja ajantasaisuus silloin, kun opiskelijalla on ei-voimassa olevien tutkinnon perusteiden mukaisia tutkintoja, tutkinnon osia tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueita, ennen 1.8.2005 suoritettuja lukio-opintoja, sekä ei-voimassa olevien korkeakoulun koulutusohjelman mukaisia opintoja. Aikaisemmin hankitun muun osaamisen tunnustaminen voi perustua opiskelijan työkokemukseen, harrastuneisuuteen tai koulutukseen, jossa ei ole suoritettu tutkintoja tai niiden osia. Jos osaamista on näiden perusteella tarpeeksi, voi koulutuksen järjestäjä ohjata opiskelijan osoittamaan osaamisensa näytössä tai muussa osaamisen osoittamisessa. (Opetushallitus 2021.) Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta sisältää kohdan tutkintokoulutuksen opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta (10§).

Arvioinnin helpottamiseksi on laadittu tutkintojen viitekehyksiä eurooppalaisella tasolla. Yhteinen eurooppalainen osaamisen kuvaamisen malli on eurooppalainen tutkintojen viitekehys eli European Qualifications Framework, lyhenne EQF. Tutkintojen tasot ja sisällöt on määritelty viitekehyksiin, jotta kansallisten koulutus- ja tutkintojärjestelmien vertailu maiden välillä on helpompaa. Tämä edistää myös kansalaisten liikkuvuutta ja jatkuvaa oppimista. Kansalliseen koulutusjärjestelmäämme kuuluvat tutkinnot, oppimäärät ja muut osaamiskokonaisuudet sisältyvät Suomen tutkintojen viitekehukseen (Finnish National Framework for Qualifications and Other Competence Modules, FiNQF). Kun koulutuksen järjestäjä arvioi tunnustettavan tutkinnon osan soveltuvuutta tunnustettavaksi voidaan käyttää kansallista tutkintojen ja osaamiskokonaisuuksien viitekehystä. (Opetushallitus 2022d.)

3 OSAAMISMERKIT

Uusia osaamisperusteisuuteen ja jatkuvaan oppimiseen liittyviä käsitteitä ovat osaamismerkit, pienemmät osaamiskokonaisuudet ja mikrokredentiaalit. Opiskelijoiden ja työntekijöiden joukko monipuolistuu ja tarvitaan joustavampia sekä yksilöllisempiä opintopolkuja. Tämä on huomioitu niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Euroopan komissio (2020) on määritellyt mikrokredentiaalin seuraavasti:

A micro-credential is a proof of the learning out-comes that a learner has acquired following a short learning experience. These learning outcomes have been assessed against transparent standards.

Eri termien käyttö on vielä ollut hieman sekavaa, koska on ollut epäselvää, mitä milläkin ilmauksilla tarkoitetaan. Määritelmät ovat hajanaisia kansallisesti ja rajaukset määrittyvät epäselvästi myös kansainvälisellä tasolla (Brauer 2021a, 26). Suomessa on kehitetty voimakkaimmin osaamismerkkejä ja ne eroavat mikrokrendaaleista (taulukko 1) selkeästi non-formaalin koulutuksen osaamisen tunnustajina.

Taulukko 1: Osaamismerkin ja mikrokrendaalin vertailu Brauerin (2021b) mukaan.

Osaamismerkki	Mikrokredentiaali
kuvaava ja tukee oppimisprosessia sekä saavutettua osaamista	lyhytkestoista formaalia koulutusta
todiste osoitetusta osaamisesta	pienempi kuin tutkinnon osa
eri tavoin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen	liittyy aina tutkintojärjestelmään
voi kuvata työelämässä tarvittavaa osaamista	vastaa arvosanaa
voi liittyä tutkintojärjestelmään	opintopistemäärän ilmoittaminen toivottavaa
mopinto-/osaamispistetieto mahdollinen	

Digitaalisia osaamismerkkejä on tutkittu ja kehitetty Suomessa 2010-luvulta lähtien. Merkit ovat olleet siitä lähtien nouseva ilmiö, joka on levinnyt eri toimijoiden keskuudessa. Yhteisille kansallisille ja kansainvälisille käytänteille on selkeä tarve. (Brauer 2020, 353.) Digitaalisia osaamismerkkejä luodaan ja myönnetään osaamisen, taitojen, saavutusten ja asenteiden tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Niiden tarkoituksena on osoittaa muun muassa formaalin koulutuksen ulkopuolella hankittua osaamista, joka ei näy koulutodistuksessa. Osaamismerkkijärjestelmää käytetään osaamisen kehittämiseen ja oppimisen motivoimiseen, kun esimerkiksi raken-

netaan henkilökohtaisia oppimispolkuja. Osaamismerkkejä voi hyödyntää työhaussa, ansioluettelossa ja työnantajien seuraamisessa sosiaalisen median palveluissa. (HAMK 2016.) Osaamismerkkijärjestelmää halutaan tuoda yhä enemmän osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen.

3.1 Osaamismerkkien rakenne

Osaamismerkit ovat Open Badge -merkkejä, joka noudattaa Open Badge -standardia. Standardin kehitti alun perin Mozilla-säätiö, mutta nykyään sitä jatkokehittää yhteisö, jonka toimintaa koordinoi IMS Global. (Open Badge Factory 2022.) IMS Global Learning Consortium on voittoa tavoittelematon järjestö, joka kehittää ja hallinnoi erilaisia koulutusstandardeja. Open Badges -standardi on johtavassa asemassa maailman digitaalisten merkkien hallinnoimisessa. (Open Badges 2022.) Ulkoasultaan merkki on digitaalinen kuva, joka sisältää metadatan eli liitännäistietoa. Metadata sisältää tiedot, joiden mukaan selviää, kuka on myöntänyt merkin ja kenelle, sekä mitä merkki tunnistaa ja tunnustaa ja millä kriteereillä. Open Badge -standardi määrittelee merkin sisällön ja sen pohjalta voidaan tarkistaa, onko merkki aito ja onko se voimassa. Open Badge Factoryn standardinmukaisen alustan avulla on helppo luoda merkkejä. Helppokäyttöisillä työkaluilla voi luoda standardin mukaisia merkkejä ilman sen syvempää tekniikan tietämystä. (Open Badge Factory 2022.) Tärkeää on luoda kattava suunnitelma (taulukko 2) osaamismerkistä.

Taulukko 2: Esimerkki mallipohjasta osaamismerkkien suunnitteluun (mukaillen Osuvat Taidot-hanke 2021, 46).

Merkin nimi	Laitteiden käyttö ja hallinta
Merkin lyhyt kuvaus	Osaa käyttää digitaalisia laitteita
Osaamisen tavoitteet	Merkin saaja osaa: <ul style="list-style-type: none"> tunnistaa ja valita käyttötarkoituksen mukaisen laitteen (esim. tietokone, tabletti, puhelin) käyttää yleisimpiä digitaalisia laitteita sekä niiden perustoimintoja ja -asetuksia sekä tarkistaa, onko liittynyt johonkin langattomaan tai langalliseen verkkoon.
Osaamisen osoittaminen	Merkin saaja on suorittanut hyväksytysti Laitteiden valinta ja käyttö -osaamismerkin näytön tai vaihtoehtoisesti osoittaa osaamisensa erillisellä hakemuksella.
Arvioijan ohjeet	Valitsee ja osaa käyttää tarkoituksenmukaisesti digitaalisia laitteita. Kaikki tehtävät on tehty oikein, läpäisyvaatimus on 100 %. Esimerkkejä sisältävät ohjeet opettajalle merkkihakemukseen ja näyttötilanteeseen.
Opetusmateriaalit/ muut huomiot	Näyttö/osaamisen osoittaminen voi sisällyttää sen, että opiskelija saa ohjausta kysyttäessä.

Merkin luoja kirjoittaa merkille sisällön, josta tulee ”merkin luokka” (badge class). Merkin luokka sisältää nimen, kuvauksen ja kriteerit. Kriteerisivu on tärkeä, sillä se kuvaa kriteerit, joiden pohjalta merkin saajan taitoja, saavutuksia tai osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan. Merkkiin voidaan määritellä vanhenemispäivä, sekä siihen voidaan lisätä todisteita, suositteluja ja linkkejä osaamisviitekehyksiin. Merkin saajalle luodaan sisällön pohjalta merkki. Vastaanottajaa varten luotu merkki on ”merkin assertio” (badge assertion) eli tavallaan vakuutus osaamisesta. Merkki on ainutlaatuinen ja sisältää tiedon merkin myöntäjistä ja vastaanottajasta. Merkki lähetetään vastaanottajalle sähköisesti. Assertiolinkki (assertion URL) varmistaa merkin sisällön ja voimassaolon. (Open Badge Factory 2022.)

Osaamismerkkien vienti Koski-tietovarantoon parantaa merkittävästi vapaan sivistystyön alaisuudessa hankitun osaamisen näkyvyyttä. Merkin omistajuus on yleensä aina merkin suunnittelijalla ja tekijällä, mutta valmis merkki voidaan jakaa muiden oppilaitosten kesken linkittämällä. Näin hallinnointi säilyy merkin kehittäneellä oppilaitoksella tai toimijalla. (Aine & Brauer & Korento & Mäntykangas 2022.)

3.2 Osaamismerkkit jatkuvan oppimisen välineenä

Työelämä on jatkuvassa rakennemuutoksessa ja esiin nousee uusia osaamistarpeita ja osaamis-ia. Näiden kuvaamiseen osaamismerkkit sopivat hyvin ja edistävät työelämässä saatava osaamisen tunnistamista ja tunnustamista. Jos työelämässä hankittu epävirallinen oppiminen sekä arkioppiminen jää todentamatta ja koulutuksessa hyödyntämättä, hukataan tärkeitä resursseja koulutuksessa sekä työelämässä. Osaamismerkkien avulla osoitetaan osaamista käytännönläheisesti, työelämässä soveltaen tai autenttista tilannetta jäljitellen. Selkeästi ja visuaalisesti toteutetut merkit vastaavat koulutuspoliittiseen tavoitteeseen tukea maahanmuuttajia ja niitä, joilla on heikot perustaidot. Osaamismerkkit edistävät maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä, kieli ongelmista huolimatta. Maahanmuuttaja voi osaamismerkeillä täydentää osaamistaan vastaamaan suomalaisten tutkintojen osaamistavoitteita tai tutkinnon ammattitaitovaatimuksia uudelleen kouluttautumisen sijasta. (Brauer & Halttunen & Hartikainen & Juntunen 2021.)

Vapaan sivistystyön tarjoama, ei tutkintoon tähtäävä koulutus, tarjoaa matalamman kynnyksen suorittaa opintoja. Osaamismerkkit mahdollistavat opiskelijan henkilökohtaisen oppimisprosessin suunnittelun ja kehittämisen. Merkkien selkeät osaamistavoitteet ja arviointikriteerit auttavat opiskelijaa ymmärtämään työelämässä tarvittavaa osaamista. Opiskelija oppii arvioimaan

omaa suoritustaan ja liittämään oman osaamisen alan työtehtävien kokonaisuuteen. Osaaminen osoitetaan merkin edellyttämällä tavalla, hyvin käytännönläheisesti. Arvioinnissa saatava palaute auttaa opiskelijaa kehittämään lisää omaa osaamista. (Brauer 2020, 252.)

Osaamismerkki pelillistävät oppimista. Kasvatustieteen ja kasvatopsykologian tutkimukset osoittavat, että kiinnostus, motivaatio ja sitoutuminen muodostavat prosessin, jossa alkusysäyksellä on keskeinen rooli opiskelijoiden huomion kiinnittämisessä, kasvattamisessa sekä kiinnostuksen ylläpitämisessä. Pelilliseen muotoon tehty oppiminen laukaisee kiinnostuksen oppimistoimintoihin edistäen syvällistä oppimista ja auttaen opiskelijaa saavuttamaan asetetut vaatimukset ja kriteerit. Pelillistämässä toimii kolme laukaisevaa motivaatioelementtiä: pisteet, merkit ja tulostaulu. Osaamismerkki jäljittelevät pelien vähitellen eteneviä esteitä tarjoamalla opiskelijalle uusia sekä asteittain syvempiä ja monimutkaisempia ongelmia. (Brauer, Sanna 2019, 49–50.) Pelillistämällä osaaminen saatetaan tiedoksi oppijan, ohjaajan ja työyhteisön välillä samalla, kun osaamismerkki ohjaavat jo oppijaa seuraavaan haasteen pariin. Työssä ja työyhteisössä edetään taitojen kehittymisen myötä, aivan kuten pelissäkin ja se on edellytys etenemiselle. Työelämässä tapahtuvassa osaamisen kehittämisessä tulisi paremmin huomioida se, että nykyisin työntekijät ovat tottuneet oppimaan mediavälitteisesti, yhteistoiminnallisesti ja henkilökohtaistettuja opintopolkuja edeten. (Brauer ym. 2021.) Osvat Taidot-hankkeesta (2021) saadut kokemukset tukevat hyvin tätä teoriaa. Osaamismerkkien avulla opiskeltaessa pelillisyyden motivoi opiskelijoita ja työelämässä tarvittavat digitaaliset taidot lisääntyivät.

4 HOIVA-ALAN OSAAMISMERKIT

Jyränkölän Setlementti ry ja Heinolan kansalaisopisto toteutti Kiihdytyskaista hoiva-alalle hankkeen 12.6.2020 – 30.4.2022 Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella. Hankkeen yhteistyökumppaneina toimivat Jyränkölän hoivapalvelut sekä Koulutuskeskus Salpaus. Hankkeen tavoitteena oli heikkojen perustaitojen omaavien ja vaikeassa työllistymisasemassa olevien ihmisten työllistymismahdollisuuksien parantaminen vahvistamalla perus-, työelämä- ja yhteiskuntataitoja. Heille avautui hankkeessa mahdollisuus tutustua hoiva-alan työhön sekä jatkaa alan opintoihin tai työelämään henkilökohtaisesti rakennettuja polkuja pitkin. (Jyränkölän Setlementti ry 2022a.)

Hoiva-alan osaamismerkkit osaltaan tuovat ratkaisun OECD:n (2020) Continuous Learning in Working Life in Finland -arvioinnissa esiin tulleeseen ongelmaan, jossa puutteellisten perustaitojen omaavat aikuiset eivät hakeudu formaaliin koulutukseen. He tarvitsevat heidän oppimistarpeisiinsa räätälöityjä koulutusmahdollisuuksia, jossa oppiminen on käytännöllistä, ongelmalähtöistä ja kontekstualisoitu heidän työ- tai yksityiselämänsä kokemuksiin. Osaamismerkkit yhdistettynä kieli- ja kulttuurisensitiiviseen ohjaukseen nähdään erityisen hyvänä välineenä maahanmuuttajataustaisten henkilöiden opintoihin ja työelämään saamisessa. OECD:n (2020) arvioinnissa mainitaan myös se, että Suomessa on keskitytty lähinnä muodollisen koulutuksen kehittämiseen. Kuitenkin tutkintoon johtavaa ja johtamatonta koulutusta tulisi kohdella tasavertaisesti.

4.1 Hoiva-alan osaamismerkkien kehittäminen

Kiihdytyskaista hoiva-alalle hankkeen tavoitteena oli myös tuoda jotain konkreettista hoiva-alaa koskevaan työvoimapulaan. Työpaikat ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä oppimisympäristöjä ja tätä hyödynnettiin hankkeessa. Hankkeessa luotiin hoivatyön sisältöön liittyvä osaamismerkistö arviointikriteereineen ja samalla saatiin työkalu osaamisen tunnistamiseen ja tunnistamiseen. Osaamismerkkit pilotoitiin ja arvioitiin hankkeen asiakkaiden sekä merkkisuorituksia arvioivien hoitajien kanssa. Merkeille tuotettiin ohjemateriaalit sekä merkinsuorittajalle, että osaamisen arvioijalle. Arvioinnin perusteella tehtiin lisäksi maahanmuuttajataustaisille merkkien suorittajille selkokieliset sisältökuvaukset ja ohjeet jokaisesta osaamismerkistä. (Jyränkölän Setlementti ry 2022b.)

Osaamismerkistö on rakennettu Open Badge Passport -alustalle ja suorittajalle ne tallentuvat Koski-tietovarantoon. Näin suorittaja voi hyödyntää niitä hakeutuessaan työhön tai koulutukseen esimerkiksi linkittämällä merkit sähköiseen ansioluetteloon. Ensimmäiset osaamismerkit on myönnetty lokakuussa 2021. (Jyränkölän Setlementti ry 2022a, 4.)

Kehitetyt osaamismerkit on kohdennettu hoiva-avustajan työtehtäviin ja koulutukseen. Niiden tarkoitus on helpottaa hoiva-alan työssä tarvittavan osaamisen tunnistamista. (Jyränkölän Setlementti ry 2022a.) Osaamismerkkien kehittämisen pohjana toimi sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon, lähihoitajan tutkinnon ePerusteiden sisältö. Tutkinnosta otettiin kaksi tutkinnon osaa, jotka sisältyvät hoiva-avustajan koulutukseen. Koulutus on laajuudeltaan 60 osaamispistettä. Tutkinnon osat ovat Ikääntyneiden osallisuuden edistäminen (35 osp) ja Kasvun ja osallisuuden edistäminen (25 osp). Näiden lisäksi hoitotyön tehtäviä verrattiin lähihoitajakoulutuksen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen (30 osp) opintokokonaisuuden sisältöön. Näin merkkin sisällössä huomioitiin myös varsinainen hoitotyö. (Voutilainen 2022.)

Ikääntyneiden osallisuuden edistäminen -tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset ovat Opetushallituksen (2022a) ePerusteiden mukaan seuraavat:

Opiskelija osaa

- työskennellä sosiaali- ja terveysalan työn säädösten, toimintaperiaatteiden, arvojen ja eettisten periaatteiden mukaan
- suunnitella, toteuttaa ja arvioida työtään
- toimia vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa
- käyttää alan työmenetelmiä, -välineitä ja materiaaleja asiakkaan osallisuuden edistämiseksi
- käyttää alan työmenetelmiä, -välineitä ja materiaaleja edistäessään asiakkaan inhimillistä elämää saattohoitovaiheessa
- ohjata palveluiden käytössä ja valintojen tekemisessä
- toimia työyhteisön jäsenenä
- ylläpitää ja edistää turvallisuutta, työkykyään ja työhyvinvointiaan
- arvioida ja kehittää toimintaansa
- arvioida mahdollisuuksiaan toimia hyvinvointialan yrittäjänä

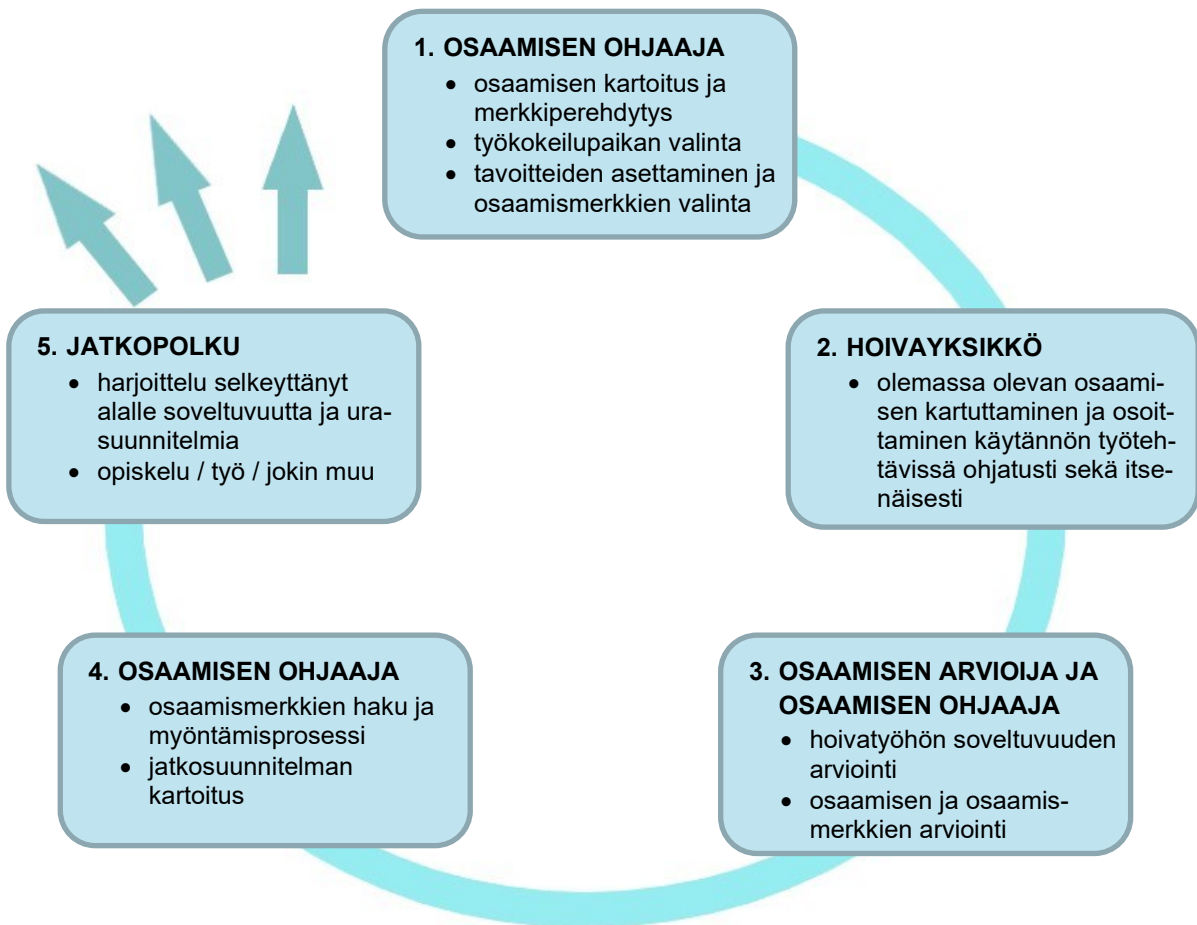
Kasvun ja osallisuuden edistäminen -tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset ovat Opetushallituksen (2022b) ePerusteiden mukaan seuraavat:

Opiskelija osaa

- työskennellä kasvatus-, sosiaali- ja terveysalan työn säädösten, määräysten, toimintaperiaatteiden, arvojen ja ammattieettisten ohjeiden mukaan
- suunnitella työtään ja tehdä yhteistyötä työryhmän kanssa
- suunnitella, toteuttaa ja arvioida kasvun ja osallisuuden edistämistä
- toimia vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa

- edistää kasvua ja osallisuutta käyttäen alan työmenetelmiä, -välineitä ja materiaaleja
- ohjata ja avustaa päivittäisissä toiminnoissa
- huolehtia asiakkaan hyvinvoinnista, terveydestä ja turvallisuudesta
- antaa tietoa palveluista
- ylläpitää turvallisuutta, työkykyään ja työhyvinvointiaan
- arvioida ja kehittää toimintaansa

Kiihdytyskaista hoiva-alalle -hankkeen työntekijöistä yksi nimitettiin vastaamaan osaamismerkkien kehittämistä työryhmän avustuksella. Hoiva-avustajan tehtävissä tarvittava osaaminen ja taidot purettiin pieniksi kokonaisuuksiksi, joista muodostettiin sisällöltään sopivia merkkiperheitä. Osaamismerkistössä on neljä metamerkkiä, jotka sisältävät yhteensä 18 osaamismerkkiä, jotka ovat taitomerkkejä. Osaaminen osoitetaan tekemällä hoivatyötä ja prosessissa (kuvio 3) osaamisen arvioi henkilö, joka ohjaa ja arvioi myös tutkintokoulutuksen opiskelijoiden työssäoppimisjaksoja ja näyttöjä. (Jyränkölän Setlementti ry 2022a, 4.)

Kuvio 3: Osaamisen tunnistamisen asiakasprosessi Jyränkölän hoivayksiköissä (Mattila 2022).

Hoiva-alan osaamismerkit kehitettiin vanhustyötä tekevän hoiva-avustajan tehtäviin sopiviksi taitomerkeiksi. Työssä osoitettavan taidon taustalle annetaan suorittajalle myös ymmärrystä tarvittavasta teorian tiedosta, esimerkiksi asiakas- ja työturvallisuudesta, jonka hallintaa kyseinen taito vaatii. Työnantajan on helpompi todeta työnhakijan konkreettinen osaaminen työhakemuksessa olevien osaamismerkkien avulla. Merkistön tavoitteena on myös toimia ammatillisten opintojen henkilökohtaistamisvaiheessa tapahtuvan aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukukelpoisena osaamisen tunnustamisen välineenä. (Voutilainen 2022.)

4.2 Hoiva-alan osaamismerkkiperhe ja hoivan avustaja

Hoiva-alan osaamismerkkiperheeseen (liite 1) kuuluu neljä eri osa-alueen metamerkkiä. Metamerkillä osoitetaan tietyn kokonaisuuden hallitseminen. Metamerkit ovat:

- Arjen rikastuttaminen, Arjen rikastuttaja -metamerkki
  - Hoito ja hoiva, Hoivaosaaja -metamerkki
  - Apuvälineet, Apuvälinemestari
  - Avustaminen, Avustajamestari
- (Hoivan Badgeverse 2022.)

Jokaisen osa-alueen hoivaosaaminen on jaettu pienempiin osakokonaisuuksiin teemoittain. Merkinsuorittaja voi näyttää osaamistaan sopivassa tahdissa, pieninä tai suurempina kokonaisuuksina taitojensa mukaan. Arjen rikastuttaja -metamerkissä suoritetaan kolme arjen piristämiseen liittyvää osaamismerkkiä hoivatyössä sekä osoitetaan ohjaamisen osaaminen tuomalla mielekästä tekemistä avustettavan arkeen. Arkea rikastuttavat merkit ovat ulkoiluttaja, virikkeistäjä ja liikuttaja. (Hoivan Badgeverse 2022.)

Hoivaosaaja -metamerkissä suoritetaan viisi hoivaan ja hoitoon liittyvää osaamismerkkiä hoivatyössä. Merkeillä osoitetaan hyvän hoivan ja hoidon antaminen avustettavalle henkilölle. Merkit ovat WC-avustaja, puhtauden hoito vuoteessa, kauneuden hoito, peseytymisessä avustaminen ja päivittäisen puhtauden hoito. (Hoivan Badgeverse 2022.)

Apuvälinemestari metamerkissä suoritetaan viisi apuvälineisiin liittyvää merkkiä. Suorittaja oppii tuntemaan erilaisia avustamiseen tarkoitettuja apuvälineitä ja niiden käyttömahdollisuuksia sekä osaa hyödyntää niitä monipuolisesti työssään. Suoritettavat välineet ovat sähkösätky, liikkumisen apuvälineet, siirtymisen apuvälineet, henkilökohtaiset apuvälineet ja peseytymisen apuvälineet. (Hoivan Badgeverse 2022.)

Avustajamestari metamerkissä suoritetaan viisi avustamiseen liittyvää osaamismerkkiä hoivatyössä. Merkeillä osoitetaan osaaminen avustettavan henkilön ohjaamiseen ja avustamiseen päivittäisissä toiminnoissa. Sen lisäksi ymmärretään voimavaralähtöisen avustamisen merkitys avustettavan fyysiselle, sosiaaliselle ja psyykkiselle toimintakyvyille. Suoritettavat merkit ovat ruokailussa avustaminen, liikkumisessa avustaminen, siirtymisessä avustaminen, keittiössä toimija ja pukeutumisessa avustaminen. (Hoivan Badgeverse 2022.)

Yhteisesti kaikissa osaamismerkeissä painotetaan sitä, että niitä suorittaessa kohdataan avustettavat tasa-arvoisesti kunnioittaen heidän itsemääräämisoikeuttaan. Työskenneltäessä huomioidaan työ- ja asukasturvallisuus sekä ergonomia hyödyntämällä monipuolisesti erilaisia apuvälineitä. (Hoivan Badgeverse 2022.)

Osaamismerkkien perusteella Jyränkölän Setlementti ry laati vapaan sivistystyön opetussuunnitelman. Toukokuun 19. päivä 2022 tuli voimaan hoivan avustajan paikallinen opetussuunnitelma. Opintokokonaisuus antaa suorittajalle valmiuden toimia hoivatyön avustavissa tehtävissä. Opintokokonaisuus koostuu neljästä eri osiosta, jotka ovat yhteensä 45 opintopistettä.

Hoivan avustajan opintokokonaisuus jakautuu opintopisteisiin seuraavasti:

- Apuvälinemestari 5 op
  - Liikkumisen apuvälineet, 0.50 op
  - Sähkösätky, 0.50 op
  - Henkilökohtaiset apuvälineet, 0.50 op
  - Peseytymisen apuvälineet, 0.50 op
  - Siirtymisen apuvälineet, 1.00 op
- Avustajamestari 10 op
  - Keittiössä toimija, 2.00 op
  - Ruokailussa avustaminen, 2.00 op
  - Pukeutumisessa avustaminen, 1.00 op
  - Liikkumisessa avustaminen, 2.00 op
  - Siirtymisessä avustaminen, 3.00 op
- Arjen rikastuttaja 15 op
  - Liikuttaja, 5.00 op
  - Ulkoiluttaja, 5.00 op
  - Virikkeistäjä, 5.00 op

- Hoivaosaaja 15 op
  - Peseytymisessä avustaminen, 4.00 op
  - WC:ssä avustaminen, 2.00 op
  - Puhtauden hoito vuoteessa, 4.00 op
  - Päivittäinen puhtaudenhoito, 2.00 op
  - Kauneuden hoito, 1.00 op

(Suomi 2022.)

Hoiva-alan osaamismerkkit suorittamalla opiskelija saa rekisteröityä hoivan avustajan opintokokonaisuuden KOSKI-tietovarantoon. Osaamismerkkit tuovat näin selkeästi näkyville opintokokonaisuuden suorittajan osaamisen. Hoivan avustajan (45 op) ja hoiva-avustajan (60 osp) ovat laskennallisesti saman laajuiset. Opintopiste vastaa 27 tunnin työtä ja osaamispisteelle asetetaan opintoja 15–20 tuntia tuntityöskentelyssä.

5 TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT

Tämä opinnäytetyö on ylemmän ammattikorkeakoulun tutkimuksellinen kehittämistyö. Sen lähtökohtana ovat käytännön ongelmat ja kysymykset. Tutkimuksellisen kehittämistyön on tarkoitus tuottaa ratkaisu, joka sisältää parannuksia käytäntöön ja mahdollisia uusia ratkaisuja. (Humak 2022.) Opinnäytetyössäni tutkimuksen hyödynsaajat ovat osaamismerkkien suorittajat sekä osaamisen tunnistamista ja tunnustamista tekevät koulutusorganisaation työntekijät. Myös osaamismerkkit luonut tilaaja tulee esille laajemmin osaamismerkkit luoneena tahona.

5.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyössäni olen hyödyntänyt kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille ilmiön ymmärtäminen, selittäminen ja tulkinta kirjoitetussa muodossa. Sen tarkoituksena on tuottaa sellaista tietoa, jolla on merkitystä useammalle kuin yhdelle tutkittavalle kohteelle. Laadullisessa tutkimuksessa on käytössä erilaisia suuntauksia ja lähestymistapoja, joten tutkimuksessa voidaan käyttää monenlaisia menetelmiä. (Puusa & Juuti 2020, 76–77.) Laadullisessa tutkimuksessa liikutaan teoreettisen - empiirisen tutkimuksen akselilla. Tutkimus perustuu erilaisiin aineistoihin ja niiden analysointiin, unohtamatta teoriaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 19.)

Vaikka laadullinen tutkimus olisi luonnehdittu empiiriseksi, siinä tulee olla kiinnekohtia teoriaan. Teoria on sen jäsenneiltyä esittämistä eli valitaan, eritellään ja järjestetään tutkittavan aiheen näkökulmasta toimivia teorioita. Niitä löydetään tieteellisestä kirjallisuudesta ja aiemmista tutkimuksista, joita on esitetty tutkittavasta aiheesta. Teoriatyyppejä on useampia ja ne palvelevat tutkimuksessa erilaisia tarkoituksia. (Juhila 2022.) Tutkimuksen teoria muodostuu käsitteistä ja niiden välisistä merkityssuhteista. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ja niiden välisiä suhteita kuvataan viitekehityksessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18.)

Pohtiessani laadullisen tutkimuksen lähestymistapoja, päädyin tapaustutkimukseen. Opinnäytetyössäni tarkastellaan ajankohtaista ilmiötä sen todellisessa ympäristössä. Piekkari & Welch (2020, 210) määrittelee tapaustutkimuksen seuraavasti:

Tapaustutkimus on tutkimusstrategia, joka mahdollistaa ilmiön tarkastelun sen omassa luonnollisessa kontekstissa käyttäen useita tietolähteitä. Tapaustutkimuksen tavoitteena on tuoda teoria kosketuksiin empiirisen maailman kanssa.

Tapaustutkimuksessa tutkimusasetelma rakennetaan yhden tutkittava tapauksen tai pieneen tapauksen joukkoon. Tapaus eli tutkimuksen kohde voi olla yksilö, organisaatio, ryhmä tai prosessi. Tutkija käy läpi asiaan tai ilmiöön liittyvää kirjallisuutta ja aineistoa tutkimuksen tarkentamiseksi. Tapaustutkimuksessa voidaan yhdistellä erilaisia aineistoja kuten haastatteluja, havainnointia, tilastoja, tapauksesta kertovia raportteja ja mediakirjoituksia. (Varjo 2022.)

Opinnäytetyöni kohde on prosessi eli kuinka osaamismerkkejä voidaan tulevaisuudessa hyödyntää osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Pyrin tutkimuksessani saamaan esiin oleellisia tekijöitä, prosesseja ja vuorovaikutussuhteita, jotka vaikuttavat siihen, kuinka osaamismerkkeihin ja niiden huomioimiseen suhtaudutaan haettaessa tutkintoon valmistavaan koulutukseen. Tapausta tutkitaan faktanäkökulmasta eli miten asiat ovat tai miten ne voivat muuttua prosessin kuluessa. Hoiva-alan osaamismerkkejä ei ole aiemmin tutkittu. Yksittäistapaustutkimus on perusteltua silloin, kun kyseistä tapausta ei ole aiemmin tutkittu. Parhaimmillaan se antaa vahvan pohjan uudelle teorialle. (Piekkari & Welch 2020, 212.)

Laadullisessa arviointitutkimuksessa noudatetaan tieteellisen tutkimuksen metodologiaa ja tutkimusmetodeja. Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin laadulliselle tutkimukselle tyypillisellä teemahaastattelumenetelmällä sekä tutkimalla Kiihdytyskaista hoitoalalle hankkeen muistioita. Aineiston käsittelyssä käytin teorialähtöistä sisällönanalyysia. Aineistoista nousseet asiat keräsin valittujen teemojen alle, jotka esittelen luvussa kuusi. Haastattelin kolmea henkilöä, jotka olivat Kiihdytyskaista hoitoalalle hankkeessa mukana. Ensimmäinen haastattelu oli yksilöhaastattelu ja toinen oli ryhmähaastattelu.

Koska aihe on hyvin ajankohtainen, hankin lisäksi tietoa siitä, missä valtakunnallisesti mennään ja mitä on saatu aikaiseksi. Tämä tapahtui lukemalla aiheesta julkaistuja uusimpia artikkeleita sekä osallistumalla työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman osaamisen tunnistamisen työryhmän sidosryhmien kuulemistilaisuuteen ja Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) yksilölliset opintopolut ammatillisessa koulutuksessa -arvioinnin päätöswebinaariin. Artikkelit ja webinaarit toimivat lähdeaineistona eli osana tietoperustaa. Niitä ei luokitella eikä tutkita.

Kun tutkimuksessa yhdistellään erilaisia tutkimusaineistoja, puhutaan aineistotriangulaatiosta. Siinä tärkeää on se, ettei tutkimusaineisto ja lähdeaineisto mene keskenään sekaisin. (Vilkkä 2021, 58.) Tutkimuksessani käytin lähdeaineistoa tulkinnan sekä päättelyn apuna ja tukena.

Ajankohtaisten asioiden seuraaminen toi hyvin esille osaamismerkkien tärkeyden osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Osaamismerkit kiinnostavat valtakunnallisesti.

5.2 Haastattelut

Aineistonkeruumenetelmänä haastattelu on joustava. Vaikka se soveltuukin erilaisiin tilanteisiin, on pidettävä huolta, että sen käyttö vastaa tutkimuksen tavoitteisiin ja tutkimuskysymyksiin. Haastattelun joustavuutta lisää se, että tarvittaessa haastattelijalla voi pyytää tarkennusta ja lisäselvitystä asiasta. (Puusa 2020a, 103,107.) Hoiva-alan osaamismerkkien hyödyntämisestä osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa ei ole vielä tutkimukseen liittyvää materiaalia, jota voisi hyödyntää, joten haastattelun käyttäminen menetelmänä oli mielestäni perusteltua.

Tiedon hankintaan haastattelin asiantuntijoita käyttäen teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua. Teemahaastattelussa keskeiset aiheet poimitaan tutkimusongelmasta ja niitä käsitellään haastattelussa löytääkseen vastauksia tutkimusongelmaan (Vilkka 2021, 124). Haastattelijalla ei välttämättä ole tarkkoja kysymyksiä, vaan apuna on tukilista käsiteltävistä asioista. Hän kuitenkin varmistaa, että kaikki aihealueet käydään läpi vaikka järjestys muuttuisi. Teemahaastattelussa vastaaja pystyy puhumaan vapaasti, mutta teemat takaavat sen, että kaikkien haasteltavien kanssa puhutaan samoista asioista. Teemat muodostavat myös kehikon litteroinnille. (Eskola & Suoranta 2001, 86–87.) Aineistoni litteroinnista kerron seuraavassa luvussa tarkemmin.

Ennen haastattelua palasin tutkimuskysymyksiin ja valitsin ne haastattelujen teemoiksi. Syvensin niitä hieman itselleni päästäkseni keskustelussa oikeiden asioiden pariin, mikäli jokin tärkeä asia jää tulematta esiin. Haastattelijana pidin huolen, että haastatteluun käytettävä aika pysyy teemojen sisällä. Haastattelu on tarkoituksenmukainen ja harkinnanvarainen näyte. Tämä tarkoittaa sitä, että haastatteluun voi valita ne henkilöt, joilla on tutkittavasta aiheesta kokemusta ja tietoa. (Puusa 2020a, 106.) Tutkimuksessani haastattelin asiantuntijoina Kiihdytyskaista hoiva-alalle hankkeessa mukana olleita sekä hoiva-alan perustutkimuksen hyvin tuntevia henkilöitä. Haastattelut kuvaan seuraavissa kappaleissa.

Ensimmäisessä haastattelussa haastattelin Jyränkölän osaamisen ohjaajaa, joka oli toiminut hankkeen vetäjänä. Haastattelussa vielä hahmotin ja vahvistin valittuja teemoja, koska haastateltava edusti tilaajaa. Keskustelimme myös haastateltavan näkemyksistä teemoihin. Haastat-

telu menetelmänä kohdistuu tietoisuuden ja ajattelun sisältöihin, tavoitteena kerätä kattava aineisto päätelmien tekoon (Puusa 2020a, 103). Haastattelu tehtiin kasvokkain ja tein siitä muistiinpanoja. Haastattelun jälkeen sain hankkeen muistiot käyttööni ja litteroin sisällön vahvistuneiden teemojen alle. Muistioiden lukeminen ja litterointi antoi hyvän läpileikkauksen hankkeesta ja sen avulla oli hyvä valmistautua seuraavaan asiantuntijoiden haastatteluun.

Jyränkölän yhteistyökumppaneiden haastattelussa olivat läsnä molemmat hankkeeseen osallistuneet hoitotyön lehtorit. Koska hankkeesta on jo aikaa, päätin haastatella heidät yhdessä. Ryhmähaastattelun etuna on se, että osallistujat voivat yhdessä herättää muistikuvia, tukea ja rohkaista toisiaan. Ryhmässä osallistujat voivat innostaa toinen toisiaan ja samalla tuottaa ratkaisevaa tietoa. (Eskola & Suoranta 2001, 96–97.) Haastattelun teema-alueet ilmoitin haastateltaville etukäteen kutsuessani heidät sähköpostitse Teams-videohaastatteluun. Haastattelutilanteessa haastateltavat ja haastattelija näkivät tietokoneiden näytöiltä toisensa, jolloin tilanteesta tuli myös keskusteluvampi. Haastattelu eteni luonnollisesti keskustellen haastattelijan johdolla. Haastattelu nauhoitettiin, jotta saatiin talteen tietoa hankkeessa olleiden asiantuntijoiden näkökulmista, mielipiteistä ja osaamismerkkien merkityksestä osaamisen tunnistamisessa ja tunnistamisessa. Anu Puusan (2020a, 103) mukaan aineistosta tehtävien uskottavien päätelmien tekeminen vaatii sen, että ne nauhoitetaan.

5.3 Ajankohtaiset webinaarit lähdeaineistona

Ajankohtaista tietoa siitä mitä valtakunnallisesti on tutkimuksen hetkellä menossa, sain osallistumalla kahteen aiheita käsittelevään webinaariin. Ensimmäinen oli työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman osaamisen tunnistamisen työryhmän sidosryhmien kuulemistilaisuuteen tiistaina 29. syyskuuta 2022. Työryhmän tehtävänä on edistää ja ohjata työpaikoilla ja muualla kuin viralliseen koulutusjärjestelmään kuuluvassa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamisen työvälineiden ja menettelyjen luomista. Kuulemistilaisuudessa esiteltiin työryhmän luonnos osaamisen tunnistamisen valtakunnallisiksi periaatteiksi (liite 2) sekä kerättiin ideoita ja ehdotuksia työryhmän pilotti-/kokeiluhankkeisiin. Tilaisuus antoi hyvän kuvan mistä valtakunnallisesti nyt keskustellaan ja mitä ollaan valmiita tekemään.

Toinen oli Kansallinen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) yksilölliset opintopolut ammatillisessa koulutuksessa -arvioinnin päätöswebinaari torstaina 6. lokakuuta 2022. Arvioinnin avulla saatiin tietoa henkilökohtaistamiseen sekä osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen.

Arviointi käsitteli myös ohjaukseen liittyvien käytäntöjen toimivuutta sekä opiskelijoiden valinnanmahdollisuuksien toteutumista. Arvioinnin kohderyhmänä olivat ammatillisen koulutuksen järjestäjät, jotka järjestävät tutkintotavoitteista ammatillista koulutusta. Tilaisuudessa esiteltiin arvioinnin johtopäätökset ja kehittämissuosituksset (liite 3) sekä keskusteltiin osallistujien kanssa.

5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimustyötä tehtäessä on tärkeää huomioida hyvän tieteellisen käytännön tavat sekä pohtia tutkimuksen tekemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Kuula (2011) toteaaakin tutkimusetiikan teoksessaan, että etiikan moraaliset valinnat ja päätökset ovat mukana aina tutkimusprosessissa aiheen valinnasta tulosten vaikutuksiin. Opinnäytetyössä tulee noudattaa hyvää tutkimusetiikkaa, jotta tutkimustyö on eettisesti ja moraalisesti hyväksyttävää sekä tutkimuksen tulokseen voi luottaa. Tätä varten on laadittu hyvän tieteellisen käytännön ohjeet takaamaan tuotosten laadun. Jokainen opinnäytetyön ja tutkimuksen tekijä vastaa hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta tutustuen ohjeisiin ja sisäistää ne. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.) Opinnäytetyötä tehdessäni olen huomionnut eettisyyteen liittyviä ohjeita mahdollisimman hyvin. Tutkimuksen tarvetta ja aihetta on pohdittu yhdessä toimeksiantajan kanssa, jotta tutkimuskysymykset vastaavat mahdollisimman hyvin tavoitetta. Tavoitteena on ollut tuottaa uutta ja vartenotettavaa tietoa tutkittavasta aiheesta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella myös validiteetin ja reliabiliteetin kautta. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, onko tutkimuksessa tutkittu sitä mitä on luvattu. Reliabiliteetti puolestaan tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.) Tutkimuksessani validiteetti on toteutunut, koska olen tutkinut tutkimustehtävässä määriteltyjä asioita. Tutkimuskysymykset ovat tukeneet tutkimustehtävää. Tutkimustehtävän tavoitteet on määritelty huolella. Tutkimus on edennyt aikataulussa ja valmistui suunnitelman mukaisesti. Reliabiliteetti toteutuu, koska tutkimus on uudelleen toteutettavissa. Tutkimusaihe on sen verran uusi, että jollain aikavälillä olisi hyvä tutkia asiaa uudelleen.

Tieteellisen tutkimuksen oikeellisuus tulee olla aina tarkastettavissa. Luotettavuus syntyy oikein suoritetusta tutkimusaineiston keruusta, käsittelystä ja arkistoinnista. Tutkijoiden keskinäisillä suhteilla tarkoitetaan toisten tutkimusten kunnioittamista. Tutkijayhteisön tulee ylläpi-

tää positiivista yhteisöllisyyttä. (Kuula 2011, 24.) Läpi koko opinnäytetyöni on noudatettu tiedeyhteisön toimintatapoja eli huolellisuutta kehittämistyössä, aineiston keruussa ja lähdeviitteissä.

Opinnäytetyöni hoiva-alan osaamismerkeistä perustuu Kiihdytyskaista hoiva-alalle -hankkeen luomista osaamismerkeistä. Työssä olen tuonut selkeästi esille sen, että osaamismerkit eivät ole minun kehittämiäni, vaan tein tutkimuksen tilaajan osaamismerkeille jatkokehittelytyönä. Osaamismerkkien sisältö on tilaajan tuotteistamaa ja minä tarkastelin sisältöä suhteessa osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen tutkintokoulutuksessa. Lisäksi käytin aineistona opetus- ja kulttuuriministeriön meneillään olevan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittämistyön tutkimusta. Sen tutkimuksen tulokset erottuvat heidän saavutuksinansa. Kunnioitan muiden tutkijoiden tekemää työtä ja olen viitannut heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla. Tekijänoikeuslaki määrittelee sen, että toisten tutkimusaineistoa käytettäessä, on merkittävä aineiston alkuperä ja lähdeviitteet selkeästi (Arene 2018, 11).

Allekirjoitettavan tutkimusluvan laatiminen ei ole aina välttämätöntä. Kyselylomakkeeseen vastaaminen ja sen takaisin lähettäminen on suostumus osallistua vapaaehtoisena tutkimukseen. Tutkimusta koskevat tiedot ovat kerrottu saatelomakkeessa, ja sitä kautta vastaaminen on suostumus. Sama pätee pääsääntöisesti haastatteluaineistoja, joihin haastateltaville on lähetetty pyyntö. (Kuula 2011, 117.) Lähetin hankkeen haastateltaville asiantuntijoille pyynnön haastattelusta sähköpostitse. Vastaamalla myöntävästi haastattelupyyntöön ja sopimalla ajankohdan sain suostumuksen tutkimukseen. Tutkittavalle tulee kertoa, että käytetään vain tutkimuskäyttöön tieteellisessä tutkimuksessa. Tällöin aineistoa käsittelevät vain tutkimustyöhön liittyvät henkilöt. Kun tutkimus on päättynyt, aineisto hävitetään tai säilytetään jatkotutkimuksia varten tutkittavien kanssa tehdyn sopimuksen mukaan. (mt., 115–116.) Sähköpostissa kerrottiin, miksi haastattelu halutaan tehdä ja mihin siitä saatua tietoa käytetään. Siinä mainittiin myös se, että videohaastattelu nauhoitetaan. Asia otettiin vielä esiin ennen varsinaisen haastattelun alkua ja samalla sovittiin anonymiydestä. Haastateltavat osallistuivat asiantuntijoina hoiva-alan osaamismerkkien osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen haasteiden pohdintaan ja miten osaamismerkkejä tulisi täydentää teorian osalta.

6 AINEISTON ANALYSOINTI

Laadullisen tutkimuksen analyysiin on useita analyysimenetelmiä eli tapoja, joilla aineistoa käsitellään. Analyysillä pyritään saamaan aineisto tiiviimmäksi ja jalostamaan se käsitteelliseen tai teoreettiseen muotoon. Analyysin välineitä laadullisessa tutkimuksessa ovat esimerkiksi koodaaminen, teemoittelu, tyypittely ja litterointi. Aineistoa tulee tarkastella analyytisesti, sekä tulkita esiin tulleita havaintoja teorian ja oman ajattelun avulla. Analyysimenetelmää valittaessa, sen tulee tukea tutkimusongelmaa, tutkimuksen teoreettista viitekehystä ja käytettäviä aineistoja. (Günther & Hasanen & Juhila 2022.)

Yksi laadullisen tutkimuksen yleisimpiä metodeja on sisältöanalyysi. Sisältöanalyysin tavoitteena on saada aineisto yhtenäiseksi ja mielekkääksi kokonaisuudeksi, sekä lisätä sen informaatioarvoa. Tiivistämisessä tulee kiinnittää huomiota siihen, että ei kadota sisällä olevaa informaatiota. Selkeyttäminen ja tiivistäminen helpottaa myös tutkijaa tulkintojen ja johtopäätösten teossa. Tutkija jäsentää empiiristä aineistoa ja sen avulla päästään käsitteellisempään näkemykseen tutkimuskohteesta. (Puusa 2020b, 148–149.)

Analyysi ei ole pelkästään aineiston teknistä järjestämistä. Tutkijan tulee olla utelias ja ylläpitää etsivää ja kokeilevaa luentaa, löytääkseen sen, mitä kaikkea aineisto pitää sisällään ja millaisia tulkintoja siitä voidaan tehdä. (Günther & Hasanen & Juhila 2022.) Aineiston analyysin yhteydessä puhutaan keksimisen logiikasta. Tutkija tuottaa itse oman analyysin, käyttäen hyödykseen omaa vastaanottokykyään, herkkyyttään, ymmärrystään ja oivallustaan. Laadullisen tutkimuksen analyysiprosessissa käytetään usein myös abduktiivista päättelyä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 100). Abduktiivista päättelyä kuvataan Tieteen tietopankissa (2022) seuraavasti: "Keksimisen tapa, jonka tuloksena järkevä selitys tai hypoteesi selittää tehtyä havaintoa tai tiedettyä tosiseikkaa".

Aineistoa voi analysoida aineistolähteisesti tai teorialähtöisesti. Tutkimukseni aineisto on analysoitu teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Siinä olen ottanut huomioon sen, että aineisto ja teoreettinen ajattelu ovat jatkuvassa vuoropuhelussa. Teorialähtöisessä sisältöanalyysissä lähdetään liikkeelle jostakin teoriasta, mallista tai ajattelusta. Sen tavoitteena on uudistaa esiin tulleiden asioiden avulla tutkittavan asian teoreettista käsitystä tai mallia. (Vilka 2021, 170–171.) Teorialähtöisessä analyysissä yleiskäsitteet tulevat teoriasta valmiiksi annettuina ja aikaisempi tieto ohjaa tai toimii apuna analyysiä tehdessä. Aikaisemman tiedon valossa ei testata teoriaa, vaan pyritään näkemään uusia ajatusmalleja ja toimintatapoja. (Tuomi & Sarajärvi

2009, 96–97.) Hoiva-alan osaamismerkkit ja hoivan avustajan opintokokonaisuus ovat niin uusia asioita, että niiden hyödyntämiseen osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa tarvitaan uusia näkökulmia ja toimintamalleja tutkintojen sallimassa kontekstissa.

Aineistoanalyysiä varten perustin Excel-taulukon, johon litteroin aineiston. Opinnäytetyössäni on toimittu teorialähtöisesti ja sen ohjaava ajatus on noussut teoreettisesta viitekehyksestä. Viitekehyksestä valitut teemat taulukkoon olivat:

1. osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen
2. tutkinto
3. hoiva-alan osaamismerkkit

Lisäksi tein neljännen sarakkeen, jonka nimesin sanoilla ”muuta mainittavaa”. Tähän keräsin asioita, joilla voi olla merkitystä laadittaessa osaamismerkkien täydentämisen prosessikuvausta ja nelikenttäanalyysiä.

Aineiston käsittelyn aloitin syyskuun 2022 alussa käymällä läpi hankkeen muistiot ja keräämällä alkuperäisiä lauseita ja asiakokonaisuuksia teemojen alle. Ensimmäisestä haastattelusta minulla oli käytössä muistiinpanot ja toisesta haastattelusta Teams-nauhoitus. Nauhoitus on hyvä keino tallentaa haastattelu, koska sitä voi kuunnella useampaan kertaan. Näin voi esimerkiksi keskittyä tiettyyn teemaan, joka on litterointitaulukossa. Haastattelut litteroin käsittelemällä kirjoitetusta ja nauhoitetusta aineistosta oleelliset asiat tekstimuotoon teemojen alle. Haastattelujen käsittelyssä on puheesta poistettu niin sanottuja täytesanoja (kuten sit kun, niin kun, joo niin) ja puhekielessä esiintyvää saman sanan toistoa useampaan kertaan. Jokaisesta aineistotyypistä tein oman taulukon: muistiot, haastattelu 1 ja haastattelu 2. Kun litterointi oli valmis, syvennyin tutkimaan teemojen alle syntyneitä kirjoituksia. Analyysin edetessä tein aineistojen välistä vertailua.

Tämän jälkeen laadin hoiva-alan osaamismerkeistä nelikenttäanalyysin (SWOT), johon otin mukaan aineistosta poimittuja vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Analyysiin otin myös tutkimuskysymysten ulkopuolisia asioita, koska tarkoituksena oli hahmottaa osaamismerkkien tilanteen kokonaisuus. Kokonaisuuden ymmärtämisen kautta on helpompi pureutua tutkimuksen varsinaisiin kysymyksiin. Nelikenttäanalyysi tarjoaa apua ongelmien tunnistamisessa ja analysoimisessa sekä toiminnan kehittämisessä. Hoiva-alan osaamismerkkien nelikenttäanalyysin esittelen luvussa 7.1.

6.1 Aineistosta esiin nousutta

Aineistojen poiminnot on koottu yhteen Excel-taulukkoon, mistä ne löytyvät helposti. Jokaiselle välilehdelle poiminnot on sijoitettu allekkain liittyen tiettyyn teemaan. Poimintojen ryhmittely teemoittain auttoi tekemään aineistosta löydöksiä tulosten aikaansaamiseksi. Aineistosta saadut kehittämissuositukset raportoidaan luvussa 7. Haastateltujen asiantuntijoiden lainaukset on merkitty sitaattien loppuun merkinnöillä H1, H2 ja H3. Muistioiden sitaatit on jaettu vuosittain ja ne on merkitty seuraavasti M1, M1.1, M2, M2.2., M3, M3.1 jne. Merkintöjen avulla on yksilöity saatu tieto.

6.1.1 Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen alle koostui asioita, joissa haluttiin selkeyttää osaamismerkkien merkitystä ja esteitä jatkokoulutukseen hakeuduttaessa. Hankkeen hakijalla oli selkeä tavoite mitä hankkeessa halutaan saada aikaiseksi ja sitouttaa myös paikallinen oppilaitos ottamaan huomioon hoiva-alan osaamismerkki haettaessa koulutukseen.

Tavoitteena on opiskelijan konkreettisen opintopolun rakentaminen hoiva-alan opintoihin hankkeen aikana suoritettujen osaamismerkkien myötä. (M1.2)

Kiihdytyskaistan hankesopimuksessahan Koulutuskeskus Salpaus on sitoutunut siihen, että osaamismerkein osoitettu osaaminen on hyväksi luettavissa opintojen henkilökohtaistamisessa. (M2.2)

Tavoite ei kuitenkaan toteutunut kokonaisuudessaan, sillä osaamismerkki ovat taitomerkkejä ja niistä puuttuu erillisenä opintoina suoritettu teoriaosa. Sen sijaan työympäristössä työskentelemällä suoritettavat taitomerkit tuovat suorittajalle runsaasti työkokemusta. Taitomerkit arvioidaan vasta sitten, kun opiskelija on siihen valmis. Arvioijana on joku muu kuin opettaja ja se vaikuttaa myös siihen, miten osaamismerkkeihin suhtaudutaan oppilaitoksessa. Tämän lisäksi tarvittavan teoriaosaamisen taso mietityttää asiantuntijoita.

Tämä maailma on hyvin mielenkiintoinen ja meidän opettajien näkökulmasta me kaikki ajatellaan, että meidän oma opetusala on tärkeä. Onkohan sitä joku toinen osannut arvioida? (H2)

Haastattelussa miettii, onko teoriatieto riittävä, vaikka työtehtävät osaa? (H3)

Opintojen henkilökohtaistamisessa tämä voisi merkitä, että osaamismerkeillä opiskelija voisi saada lyhennystä työssäoppimisjaksoon, mutta hänen pitäisi edelleen suorittaa opintokokonaisuuteen liittyvät teoriaopinnot. (M2.2)

Osaamismerkkien arviointi tehdään asteikolla hyväksyty/hylätty ja tutkinnon osat taas arvioidaan numeraalisesti. Tämä johtaa siihen, että vaikka osaamismerkkejä on laajasti suoritettu, osaaminen pitää osoittaa näytöllä, jotta saadaan hyväksyttävä arviointi.

Näyttö tarvitsee tehdä melko lailla kokonaisuudessaan niin kuin muutkin opiskelijat sen tekee. Näyttö voidaan sitten numeraalisesti arvioida. (H2)

Näytön arvioi oppilaitoksen nimeämä opettaja ja työpaikkaohjaaja, tai poikkeustapauksessa kaksi opettajaa. Näytön laajuudessa on varmasti alakohtaisia eroavaisuuksia riippuen siitä, miten osaaminen on todettavissa ja vaatiiko osaaminen esimerkiksi terveyteen ja turvallisuuteen vaikuttavaa osaamista. Tutustuessani tutkimuksessa hoiva-alan käytäntöihin, huomasin sen olevan omaa kaupan ja hallinnon opetusalaan joustamattomampi. Tähän vaikuttavat varmasti juuri terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät tekijät.

Osaamisen tunnistamisen taustalla vaikuttavat sosiaali- ja terveysministeriön (STM) vaatimukset lähihoitajan tutkinnon osaamistasosta terveysalan erilaisissa toimenpiteissä, sekä säädösten, määräysten ja toimintaperiaatteiden hallitsemisessa. Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista tehdään varovaisella otteella. Osaamisen tunnistamista tekevä henkilökunta haluaa varmistaa toimivansa oikein säädösten, määräysten ja ohjeiden mukaan.

STM sanoo, että hoiva-avustajat eivät saa antaa lääkkeitä ilman koulutusta, ei edes sitä valmiiksi Viljolle laitettua. (H2)

Oman osaamisen tunnistaminen on myös haastavaa opiskelijalle. Tutkintojen ammattitaitovaatimukset ovat kirjoitettu usein niin, että opiskelijan on vaikea yhdistää niitä käytännön työhön ja sitä kautta omaan osaamiseen. Tämä vaatiikin osaamisen tunnistamisen tekijältä asioiden selkeyttämistä ja arviointikriteerien hyvää tuntemusta. Vastuuohjaaja/opettaja on tärkeässä asemassa laatiessaan opiskelijan henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaa (HOKS). Hän vie opiskelijan kanssa käytävää keskustelua eteenpäin ja tukee opiskelijaa. Hyvä dialogi edesauttaa opiskelijan oman osaamisen sanoittamista ja vahvistaa osaamisidentiteettiä.

Koulutuksenjärjestäjiltä tarvittaisiin kykyä ja joustavuutta opintokokonaisuuksien ammattitaitovaatimusten avaamisessa opiskelijan aiemmin hankkiman osaamisen (esim. osaamismerkki) tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi sekä opiskelijalta puuttuvan osaamisen määrittelemiseksi. (M2.7)

Tutkinnon osat vaatii sitä syvää käsitteiden ymmärrystä ja kykyä sanoittaa oma osaaminen. (H2)

Koulutuksenjärjestäjän vastuulla on, että kun opiskelija näyttää osaamistaan, se täytyy olla aina sillä tasolla, mille se on vaatimuksissa määritelty. (H1)

Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista vaikeuttaa lähihoitajan tutkinnon osien laaja sisältö. Ne ovat suuria kokonaisuuksia, joissa on kuvattu lähihoitajan työprosesseja ja tehtäväkokonaisuuksia. Tarvittava osaaminen on kuvattu ammattitaitovaatimuksissa. Yksittäiset osaamismerkkit taas ovat pieniä kokonaisuuksia, jotka eivät pysty täyttämään tutkinnon osien vaatimuksia.

Mitkä valtavat määrät asioita sisältyy noihin ammattitaitovaatimukseen ja miten paljon pieni lause pitääkin sisällään. Ja kuinka valtavasti on asioita, jos lähdetään tekemään käsitekarttaa, mitä ne pitää sisällään. (H3)

Ongelmana on opintokokonaisuuksien massiivinen laajuus ja merkillä tunnistetun osaamisen osoittaminen opintokokonaisuudesta hyväksi luettavaksi osaamiseksi. (M2.7)

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen asemoidaan formaalin koulutusjärjestelmän ammattitaitovaatimukseen ja työelämälähtöisiin osaamistavoitteisiin. Ammattitaitovaatimukset on määritelty valtakunnallisesti ja tutkinnoissa on noudatettava tätä viitekehystä. Arviointikriteerit on laadittu kaikille tutkinnon osille asteikolla 1–5. Arviointikriteerit määrittelevät pitkälle sen, mitä formaalin ulkopuolisesta oppimisesta hyväksytään tunnistetuksi ja tunnustetuksi.

Koulutusjärjestelmän käytännöt osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen ovat lakisääteisiä ja hyvin vakiintuneita käytäntöjä. Tutkinnoissa osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen tehdään pääasiassa todistusten kautta. Osaamismerkkit eivät riitä todistukseksi, vaan edelleen tulee esiin teorian puute.

Osaamisen tunnistamisessa meillä on ihan eri ihmiset ja siihen me tarvitaan todistukset, joissa on päivämäärät ja sisältö menee yksi yhteen mikä mihinkin kohtaan. Ammatillista osaamista tekee meillä tietyt opettajat ja yto aineiden tunnustamista tekee muut opettajat. (H3)

Kokonaisen opintokokonaisuuden hyväksilukua varten osaamismerkistöä pitäisi täydentää puuttuvilta osin ja opiskelijan olisi pitänyt hankkia muuten todistettavalla tavalla kouluopetuksessa annettu teoreettinen tieto. (M2.7)

Työn perustana olevan teorian hallinta nousi kaiken kaikkiaan sosiaali- ja terveysalan osaamisen kehittämistarpeeksi. Heikko teoriaperusta näkyy esimerkiksi opiskelijoiden kykyä arvioida omaa toimintaa. Hoivan avustajan opintokokonaisuuden täydentäminen kattavalla teoriaosuudella on aivan perusteltua. Teoria tulee myös liittää käytäntöön ymmärrettävällä tavalla.

6.1.2 Tutkinto

Verrattaessa tutkinnon osien Ikääntyneiden osallisuuden edistäminen ja Kasvun ja osallisuuden edistäminen sisältöjä hoiva-alan osaamismerkkien sisältöön, tulevat työtehtävät varsin kattavasti katetuksi. Näin ollen osaamismerkit tulevat lähelle hoiva-avustajan osatutkintoa työpaikalla suoritettavan työskentelyn osalta.

Keskusteltaessa hoiva-alan osaamismerkkien sisältöjen suhteesta koulussa opetettavaan totesi lehtori merkkien sisällön olevan hyvin kattava. Perushoitotyön opetuksesta, jossa työssäoppimisella on suuri painoarvo, ulkopuolelle jäävät vain lääkehoito ja sairauksien hoito, jotka eivät muutoinkaan kuulu hoiva-avustajan koulutukseen. (M2.1)

Työkokemusta ja käytännön osaamista antavat taitomerkit voivat antaa mahdollisuuden osaamisen tunnistamiseen näytöllä. Yhden merkin kohdalla osaaminen on vielä vähäistä, mutta jos opiskelija on suorittanut kaikki merkit, on työkokemus jo kattava.

Mahdollinen näyttö niistä tehtävistä, joista on osaaminen sisäistetty. Mitä useampi merkki on suoritettuna, sitä laajempi voi olla näyttö osaamisesta. (H2)

Osaamismerkkien suorittaminen on lähellä oppisopimuskoulutusta. Oppisopimusopiskelijat opiskelevat pääasiassa työpaikoilla, mutta suorittavat puuttuvia teoriaosuuksia oppilaitoksessa lähiopetuspäivillä. Esimerkiksi haastateltujen asiantuntijoiden oppilaitoksessa oli 35 osaamispisteen koulutuksessa 20 lähipäivää, joilla varmistettiin teorian osaamista.

Oppisopimusopiskelijoilla ne teoriaosuudet, joita ei työssä oppien saa haltuun, käydään koulun opetuspäivinä ja lähiopetuspäivistä päättävät oppilaitokset itse. (M2.7)

Tutkinnoista on kehitetty työelämälähtöisiä ja kehitys jatkuu edelleen. Teorian osuus luokkaopetuksena vähenee ja osa siitä siirtyy verkko-opetukseen. Opiskelijoilta vaaditaan nykyään enemmän kykyä itsenäiseen opiskeluun ja itsensä johtamiseen.

Osaamisalat menossa opetuksessa yhä työvaltaisempaan suuntaan, teoritunnit vähenevät ja verkko-opetusta rakennetaan vuorovaikutteisemmaksi. (M2.7)

Niin mikä se työmäärä on siellä työpaikalla, varsinkin jos haluaa saada palkkaa, tulee tarve isolle tuntimäärälle. He on aika väsyksissä ja on aikapula, varsinkin jos on pienet lapset. Miten siihen verkko-opiskeluun löytää sitten aikaa? (H2)

Haastattelussakin tuli ilmi se, että osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen vaatii formaalilta koulutusjärjestelmältä avoimempaa suhtautumista kehittyäkseen eteenpäin. Tutkinnon osia on viety verkkoon itsenäisempää verkko-opiskelua varten ja niitä voitaisiin kehittää edelleen nimenomaan täydentämään puutteellista teoriaosaamista.

Toisen asteen ammatillisten tutkintojen laajuudet ja sisällöt takaavat sen, että ne tuottavat yleisen jatko-opintokelpoisuuden ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin. Ammatillisten aineiden lisäksi on opiskeltava kaikille opiskelijoille pakollisia yhteisiä tutkinnon osia, joissa vahvistetaan mm. äidinkielen, toisen kotimaisen kielen, vieraiden kielten ja matematiikan osaamista.

II asteen tutkinto on vaativa, jotta polku opinnoissa etenemiselle aina korkeakouluun olisi henkilölle tulevaisuudessa avoin. (M3.2)

6.1.3 Hoiva-alan osaamismerkkit

Hoiva-alan osaamismerkkit kehitettiin hyvin paikallisesti tuomaan helpotusta hoivatyön työvoimapulaan. Merkkien sisältö peilattiin hoiva-avustajan osatutkinnosta. Koska tutkinnon osat on laajoja kokonaisuuksia, tehtiin osaamismerkeistä helpommin saavutettavia pienempiä kokonaisuuksia. Pienemmät kokonaisuudet tuovat nopeammin onnistumisen tunteita ja kannustavat jatkamaan.

Hoiva-alan osaamismerkkien lähtökohdaksi hahmoteltiin hoiva-avustajan tutkinto ja sen vaatimusten ja sisältöjen vertaaminen tehostetun palveluasumisen hoiva- ja hoitotyöpäivän tehtäviin. Hoiva-avustajan tutkinto koostuu kahdesta opintokokonaisuudesta, kasvun ja osallisuuden edistäminen (kaos) sekä ikääntyvien osallisuuden edistäminen. (M1)

Osaamismerkkit kirjoitettiin auki pieniin kokonaisuuksiin. Eli tarvittavat taidot on pieniä kokonaisuuksia, joita on helpompi suorittaa. (H1)

Hoiva-alan osaamismerkkit auttavat opiskelijaa tuomaan osaamisensa esille. Oppilaitoksen tulovaiheen haastattelussa ilmi tulevat osaamismerkkien suoritukset auttavat henkilökohtaisen suunnitelman teossa. Koska merkit on suoritettu tekemällä työtehtäviä työympäristössä, kertoo se myös soveltuvuudesta alalle. Opiskelijalla on realistinen kuva hoitotyöstä.

Mun mielestä oli ihan kiva apuväline, kun tiesin et siellä on tietyt merkit suoritettu, on tietty määrä osaamista. (H3)

Suhtautuminen merkkeihin on kyllä positiivinen, koska se näyttää osaamista ja sitoutumista. Suorittajalla on jo hyvä käsitys työstä, millaista se on. (H1)

Eryityisesti osaamismerkkit tukevat maahanmuuttajien työllistymistä ja opiskelua. Osaamismerkkien suorittaminen tukee suomen kielen kehittymistä ja kotoutumista. Maahanmuuttajataustaisen tutkinto-opiskelijan tulee suorittaa kielitaitotesti.

Maahanmuuttajaopiskelijoille suoritettujen merkkien avulla osoitettu hoivatyön osaaminen todennäköisesti tukee kouluopinnoissa suoriutumista. Merkit ovat niiden haltijoille myös hyvä väline osoittaa osaamistaan työnhakutilanteissa. (M2.2)

Osaamismerkkien suorittajalle nimetään oma ohjaaja, joka määrittelee ohjattavan kanssa tavoitteet ja suoritettavat osaamismerkit. Kun ohjattavalle kertyy tarpeeksi osaamista, osaaminen arvioidaan. Arvioija on henkilö, joka ohjaa ja arvioi myös tutkinto-opiskelijoiden työssäoppimiskäytäntöjä sekä näyttöjä. Tämä vahvistaa osaamismerkkien asemaa haettaessa tutkinto-opiskelijaksi. Ohjaaja voi ottaa paremmin huomioon tutkinnon osien sisällön, jos opiskelija hakeutuu jatko-opintoihin.

Merkkien myöntämisen edellytyksenä on merkin arvioijan hyväksymä osaaminen, joka todennetaan merkin arviointilomakkeella. Lomakkeisiin lisätään arvioijan avuksi turvallisuutta ja toimintakykyä koskevia kysymyksiä. (M2.4)

Kysymykseen, onko hankkeen jälkeenkin hoivalla ohjatusti harjoitelleille ja työelämän perustaitoihin perehdytyille henkilöille opintopolku avoinna Salpauksen opintoihin vastaus oli yksiselitteisen myönteinen. (M3.2)

Osaamismerkit ovat herättäneet kiinnostusta ja niiden merkitys hoitoalan työvoiman koulutuksessa nähdään selkeänä. Osaamismerkit kannattaa pitää esillä, jotta niiden merkitys ei jää hankkeen jälkeen laimeaksi. Osaamismerkkien mahdollinen jakaminen muille organisaatioille ei ole välttämättä itsestäänselvyys muille koulutustahoille. Käytön laajentamisen kannalta tämä asia on hyvä tuoda esille valtakunnallisella tasolla.

Osaamismerkkejä on esitelty virallisesti ja epävirallisesti ja ne on kyllä jäänyt kiinnostamaan ihmisiä ihan selvästi. (H3)

Siitä on vähän saman tyyppisiä osaamismerkki-ajatuksia nyt virinnyt tällä alueella muutenkin. (H3)

6.2 Hoiva-alan osaamismerkkien nelikenttäanalyysi (SWOT)

Nelikenttäanalyysi (SWOT) käytetään yritysmaailmassa strategian, toiminnan, tuotteiden, palveluiden ja kilpailukykyyn arviointiin sekä kehittämiseen. Mutta sen käyttöympäristö on paljon laajempi arvioinnissa, kehittämistyössä ja ongelmien tunnistamisessa. Sitä voidaan soveltaa eri tutkimuskohteissa, kun halutaan arvioida vahvuuksia (strength), heikkouksia (weakness), mahdollisuuksia (opportunity) ja uhkia (threat). SWOT-analyysi sopii myös henkilökohtaisten vahvuksien ja heikkouksien kartoittamiseen. Olen esimerkiksi käyttänyt sitä opiskelijoilla niin, että he ovat nelikenttäanalyysin avulla miettineen omia opiskeluvalmiuksiaan.

Lindroos & Lohivesi (2010) painottaa, että SWOT-analyysin avulla arvioitava asia tulee rajata selkeästi, jotta tulos on vertailukelpoinen. SWOT-analyysi voi olla yksilö- tai ryhmätö. Koska

asioiden arviointi on subjektiivista, voivat jotkut asiat tuntua kuuluvan useampaan näistä neljästä kategoriasta. SWOT-analyyseja tehdessä kannattaa erotella nykytila ja tulevaisuus. Jos käsittelee molempia, kannattaa tehdä molemmille omat analyysialustat. Näin tuloksesta saadaan selkeämpi ja päällekkäisyyksiä on vähemmän. Analyysin avulla saadaan työkalut päätelyle esimerkiksi siitä, miten heikkoudet muutetaan vahvuuksiksi, miten vahvuuksia voidaan hyödyntää ja miten uhat vältetään. SWOT-analyysin tuloksena saadaan luotua toimintasuunnitelma.

Hoiva-alan osaamismerkkien SWOT-analyysiin (taulukko 3) on kerätty muistioista ja haastatteluista esiin tulleita asioita. Jokaiseen ruutuun olen kirjannut osaamismerkkejä kuvaavia tekijöitä, jotka mielestäni kuvaavat kyseistä ominaisuutta. Ajatuksena oli samalla pohtia, missä suhteessa SWOT-analyysissä havaitut asiat ovat tutkimuksessa asetettuihin tavoitteisiin ja voisivatko ne edesauttaa tavoitteiden saavuttamista. Koska hoiva-alan osaamismerkit on uusi asia, vertailuun ei ole niitä koskevia aikaisempia tutkimuksia. Havaintoja on otettu myös osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen ulkopuolelta, jotta osaamismerkistöstä saatiin kokonaiskuva analyysiin. Nykypäivän analyysi kertoo tilanteesta, joka osaamismerkeillä on tutkimusta tehdessä. Näin kehittämistyötä on voitu tehdä siitä todellisesta lähtökohdasta, joka näyttäytyi tutkimuksen hetkellä.

Sisäiseen ympäristöön on kuvattu osaamismerkeistä itsestään johtuvia vahvuuksia ja heikkouksia. Vahvuudet näyttävät sen missä osaamismerkit ovat hyvin onnistuneet. Osaamismerkkien tarpeellisuus on selkeytynyt käytännössä ja ne on todettu toimiviksi. Osaamismerkkien vahvuus suorittajalle on työelämälähtöisyydessä ja pienissä kokonaisuuksissa. Heikkouksien listaaminen tuo esille sen, mitä asioita tulee kehittää ja vahvistaa. Niiden pohjalta voidaan suunnitella jatkotoimenpiteitä ja mahdollisia kehittämistoimenpiteitä. Tutkinto-opiskeluun hakeutuvalla suurin heikkous on teoriaosaamisen puute.

Ulkoiseen ympäristöön on tuotu mahdollisuuksia ja uhkia, jotka tulevat osaamismerkkien ulkopuolelta. Mahdollisuudet voidaan tavoittaa, kun käytetään hyväksi vahvuuksia. Mahdollisuuksissa kannattaa hyödyntää laajasti yhteistyökumppaneita ja sidosryhmiä. Osaamismerkit ovat tällä hetkellä hyvin ajankohtainen aihe ja niiden työllistävä vaikutus on merkittävä hoitoalalla. Ulkoisiin uhkiin tulee varautua ja miettiä miten ne vaikuttavat osaamismerkkeihin. Uhat on usein mahdollisuuksien kääntöpuolia ja niiden varalle kannattaa miettiä toimenpiteitä. Osaamismerkeistä tulee pitää huolta hankkeen jälkeen, sillä uhkana on, että ne jäävät hyvin paikalliseksi ja niiden tunnettavuus jää suppeaksi.

Taulukko 3. SWOT-analyysi hoiva-alan osaamismerkkien lähtökohdista tutkimuksessa.

	Positiiviset	Negatiiviset
Sisäinen ympäristö	<p>Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jyränkölän henkilöstöä sitoutettu merkien arviointityöhön • oma henkilökohtainen ohjaaja • selkeät osaamistavoitteet, arviointikriteerit sekä osaamisen osoittamisen ohjeet • itsearviointimateriaalin tuottaminen • arviointikeskustelu tarkentavin kysymyksiin turvallisuudesta ja toimintakyvystä • voi edetä pieni osa kerrallaan kohti metamerkkiä omassa tahdissa • työelämälähtöistä • hoivan avustajan pätevyys • antaa vahvistusta pyrkiessä tutkinto-opiskelijaksi • opiskelijan alkukartoituksessa osoittaa osaamista ja kiinnostusta • mahdollisesti lyhentää työssäoppimajaksoa • visuaalisesti onnistuneita 	<p>Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • teorian osuus puutteellinen • osaamismerkkin hakeminen vaatii tietoteknistä taitoa • ei suoraa hyväksilukua, eikä selkeää opintopolkua • pieniä kokonaisuuksia verrattuna tutkintojen massiivisiin arvioitaviin kokonaisuuksiin • pääosin taitomerkkejä, teoreettisen tiedon tietomerkit puuttuvat • käytössä vain yhdessä organisaatiossa
Ulkoinen ympäristö	<p>Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • valtakunnallisesti hyväksyty keino osoittaa osaamista ja saattaa se tunnustettavaksi • tuo helpotusta hoitajapulaan käytännön läheisellä koulutuksella • tukee opintojen jatkamista • opetus menee työvaltaisempaan suuntaan • teoriaa täydentävän verkkomateriaalin rakentaminen • työllistävä vaikutus • helpottaa maahanmuuttajien kotoutumista ja kouluttautumista • ei motivoituneiden oppivelvollisuus opiskelijoiden työelämälähtöinen polku osaamismerkkein hoivan avustajaksi • mahdollista laajentuva käyttö, jakaminen uusiin organisaatioihin • ylläpidolle ja kehitykselle rahoitus 	<p>Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> • jää tuntemattomaksi valtakunnallisesti oppilaitoksissa • sote-alan lait ja asetukset rajoittaa • suorittajia on vähän • työnantajat eivät tunne merkistöä • ei vakiintunutta osaamisen tunnistamista tutkintoon • teoreettisen osaamisen täydentämiseen ei keinoja • kielitaidon puute esteenä opiskelulle • toisen asteen tutkinnon vaatimukset, johtuen mahdollisuudesta edetä korkeakouluopetukseen • osaamismerkkien ylläpidon haasteet, jos hankkeen rahoittaja ei lähde mukaan laajentamaan käyttöä

7 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Vaikka osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on ajankohtainen aihe ja hyvin esillä valtakunnallisesti, oli tutkimus haastava. Hoiva-alan osaamismerkkit ja hoivan avustajan opintokokonaisuus on vielä hyvin paikallinen ilmiö. Osaamismerkkit tuntevia asiantuntijoita oli vielä vähän käytettävissä asiantuntijahaastatteluihin. Johtopäätöksissä on tuotu esille osaamismerkkeihin kohdistuvia tekijöitä ja näkökulmia.

Tuloksissa kuvaan ensin SWOT-analyysistä nousseita kehittämissuhteita ja sen jälkeen sitä prosessia, joka mahdollistaisi ePerusteihin viedyn hoivan avustajan opintokokonaisuuden hyödyntämisen osaamisen tunnistamisessa lähihoitajantutkintoon haettaessa. Prosessikuvauksen esittelen kehittämissuhteena, jota voidaan kehittää edelleen asiantuntijoiden johdolla osaamisen tunnistamisen helpottamiseksi.

7.1 SWOT- analyysistä nousseita kehittämissuhteita

Tärkeimmäksi kehittämisen aiheeksi osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kannalta nousi teoriaosuuden puute osaamismerkistössä. Vaikka teoriaa käytännössä sisältyy työtehtävien ohjaamiseen työpaikalla, sen osaamista ei testata teoriakokein työelämälähtöisessä osaamismerkissä. Arviointikeskustelussa kyllä tarkennetaan kysymyksillä tärkeitä asioita, joita tulee ymmärtää asiakkaan terveyden, turvallisuuden ja toimintakyvyn vuoksi. Osaamismerkkin suorittaja oppii myös kohtaamaan asiakkaat tasa-arvoisesti kunnioittaen heidän itsemääräämisoikeuttaan. Teoriaosaamisen vahvistamiseksi voitaisiin kehittää erillinen teoriaosaamisen metamerkki. Sen sisältö tulisi hoiva-avustajan koulutuksen sisältämien tutkinnon osien Ikääntyneiden osallisuuden edistäminen ja Kasvun ja osallisuuden edistäminen sisältämästä teoriasta. Tämä vahvistaisi osaamisen tunnistamista ja tunnustamista lähihoitajan tutkintoon haettaessa ja hoivan avustajan opintokokonaisuus vastaisi erittäin hyvin hoiva-avustajan osatutkintoa. Erillinen teoriamerkki on myös hyvä ratkaisu silloin, kun opiskelija ei tavoittele jatko-opiskelu paikkaa, vaan haluaa kehittää hoivan avustajan ammatillista osaamista työllistymisen näkökulmasta. Tällöin teoriamerkin voi jättää pois, eikä liian teoreettinen opiskelu vie oppimisintoa ja sitä kautta työllistymistä.

Pedagogina kiinnostuin yhdessä hankkeen muistiossa ohimennen mainitusta ohjaajan osaamismerkistä, joka varmistaisi opiskelijan laadukkaan ohjauksen. Toisen asteen koulutuksessa työpaikoilla tapahtuvaan työssäoppimiseen koulutetaan työpaikkojen työpaikkaohjaajia ja tässä

olisi kysymys samankaltaisesta asiasta. Ohjaajan osaamismerkillä pystyisi osoittamaan hallitsevansa opiskelijan ohjaamisen, hoiva-alan osaamismerkkien tausta-ajatuksen, sisällöt sekä merkkisuorituksen arviointi- ja myöntämisprosessit. Osaamismerkki voisi sisältää seuraavia asioita:

- perehtyminen hoiva-alan osaamismerkkien sisältöön
- työympäristö ja -turvallisuus, määräykset ja ohjeet
- erilaisuus, monimuotoisuus ja selkokieli
- vuorovaikutus ja ohjausmenetelmät
- rakentavan palauteen antaminen
- arviointi ja opiskelijan itsearvioinnin tukeminen
- osaamismerkkin hakeminen ja myöntäminen

Ohjaajan rooli on tärkeä opiskelijalle ja koulutuksella varmistetaan ohjaajan osaamista. Osaamismerkki antaa myös ohjaajalle varmuutta uudessa roolissa. Ohjaaja toimii opiskelijan perehdyttäjänä, sekä opastaa hänet työpaikan tapoihin ja työtehtäviin.

Hoiva-alan osaamismerkit ovat vielä uusi kokonaisuus ja merkkien suorittaneita opiskelijoita on hakeutunut haastateltavien asiantuntijoiden oppilaitoksen tutkintoihin jonkin verran sekä hoivan avustajan opintokokonaisuuden suorittaneita ei lainkaan. Tämä tutkimus on tuonut hoiva-alan osaamismerkkejä jälleen esille, ja ne ovat jääneet virallisten esittelyjen jälkeen epävirallisesti kiinnostamaan. Kiihdytyskaista hoiva-alalle hankkeessa mukana olleet oppilaitoksen edustajat arvostivat osaamismerkkejä ja totesivat niiden helpottavan osaamisen arviointia opiskelijan tulovaiheessa. Tämä tukee sitä ajatusta, että osaamismerkkien tunnettavuutta kannattaisi levittää myös laajemmalle. Työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman osaamisen tunnistamisen työryhmän sidosryhmien kuulemistilaisuudessa selvisi, että luonnos osaamisen tunnistamisen valtakunnallisiksi periaatteiksi kokeilujen/pilottien yhtenä aiheena on osaamismerkit. Aihealueista hoiva-alan osaamismerkkien tunnettavuuden lisäämiseen kävisi hyvin seuraavat kokeilujen/pilottien teemat:

- Viestintä osaamismerkkien tunnettuuden ja käytön edistämiseksi
- Osaamismerkkien ja niiden laadun tunnusmerkistö ja viestintä

Työryhmä muotoilee tavoitteet kuulemistilaisuuden jälkeen ja ne tullaan julkistamaan vuoden 2023 alussa kilpailutuksen yhteydessä. Kokeilu-/pilottihankkeet voivat olla eri pituisia ja laajuisia, mutta kestoltaan ne voivat olla korkeintaan noin puolitoista vuotta.

7.2 Hoivan avustajan opintokokonaisuus osaamisen tunnistamisessa

Vapaan sivistystyön koulutuksen laajuus ja opiskelijoiden suoritukset kuvataan opintopisteinä. Hoivan avustajan opintokokonaisuus on laajuudeltaan 45 opintopistettä. Sen sijaan toisen asteen tutkinnossa käytetään suorittamisen yksikköinä osaamispisteitä. Osaamispisteitä ei ole sidottu tunteihin vaan osaamista mitataan ammattitaitovaatimuksilla. Tämä puolestaan tukee osaamisen tunnistamista ja tunnustamista, mutta ei opintopisteiden kautta tapahtuvaa suoraa hyväksilukua. Tutkinnossa osaamisen tunnustamiset tehdään todistusten kautta ja osaamismerkkejä ei ole hyväksytty todistuksiksi puutteellisen teoriaosuuden vuoksi. Näin osaamismerkkien avulla voidaan osaamista tunnistaa, mutta ei suoraan tunnustaa. Tämä oli lähtökohdiana, kun suunnittelin prosessikuvausta (kuvio 4) hoivan avustajan opintokokonaisuuden suorittaneelle opiskelijalle hakeuduttaessa lähihoitajan tutkintoon. Prosessiin on tehty kaksi polkua, jotta paremmin voidaan ottaa huomioon opiskelijan aikaisempi osaaminen.

Vaihe I – Pääsy tutkinto-opiskelijaksi

Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijaksi ottamisesta ja siitä järjestääkö se hakijoille pääsy- ja soveltuvuuskokeita. Hoivan avustajan opintokokonaisuuden suorittanut opiskelija osoittaa vahvan kiinnostuksen alaan. Pyrkiessään hakutumaan lähihoitajan tutkintoon, hän osoittaa myös aiemmillä opinnoilla opiskeluvaihtensa koulutuksen järjestäjälle. Lisäksi hän on ollut jo työssä osaamismerkkejä suorittaessaan ja on tietoinen hoivatyön työnsisällöstä. Opiskelijaksi ottamista säätelevät tutkintokohtaiset vaatimukset terveydentilasta ja toimintakyvystä. Koulutuksen järjestäjä voi pyytää opiskelijaa toimittamaan terveydenhuollon ammattihenkilön lausunnon soveltuvuudestaan alalle. Hoivan avustajan opintokokonaisuuden hallitseminen tukee näiden vaatimuksien täyttymistä.

Vaihe II – Osaamisen tunnistaminen

Osaamisen tunnistamisessa lähdetään liikkeelle hoivan avustajan opintokokonaisuuden sisällystä, jonka suoritus on todennettavissa KOSKI-tietovarannosta. Koska siinä suoritetaan kaikki osaamismerkit, otetaan huomioon myös niiden suorittaminen. Haastattelussa selvitetään opiskelijan työpaikat ja työkokemus opintokokonaisuutta suorittaessa, sekä mahdolliset muut hoivatoalan työkokemukset. Tunnistamisen yhteydessä tarkistetaan myös tärkeimpien käsitteiden osaaminen. Käsitteistä voi laatia esimerkiksi kirjallisen tai suullisen kokeen, jolla selvitetään peruskäsitteiden osaaminen. Koska hoivan avustajan opintokokonaisuuden perusteella ei voi

antaa suoraa osaamisen tunnustamista, laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS), jossa otetaan huomioon opintokokonaisuudella työelämälähtöisesti saavutettu osaaminen. Suunnitelmaan kirjataan se mitä lisäosaamista tarvitaan ja miten se suoritetaan. Osaamisen tunnistamisen jälkeen on vaihtoehtona kaksi polkua osaamisen tason mukaan. Henkilökohtainen suunnitelma tarkistetaan ensimmäisen opintovuoden aikana, sillä ymmärrys omasta osaamisesta voi vielä kehittyä opintojen aikana. Lähtötilanteessa opiskelija ei ehkä osannut sanottaa kaikkea osaamista.

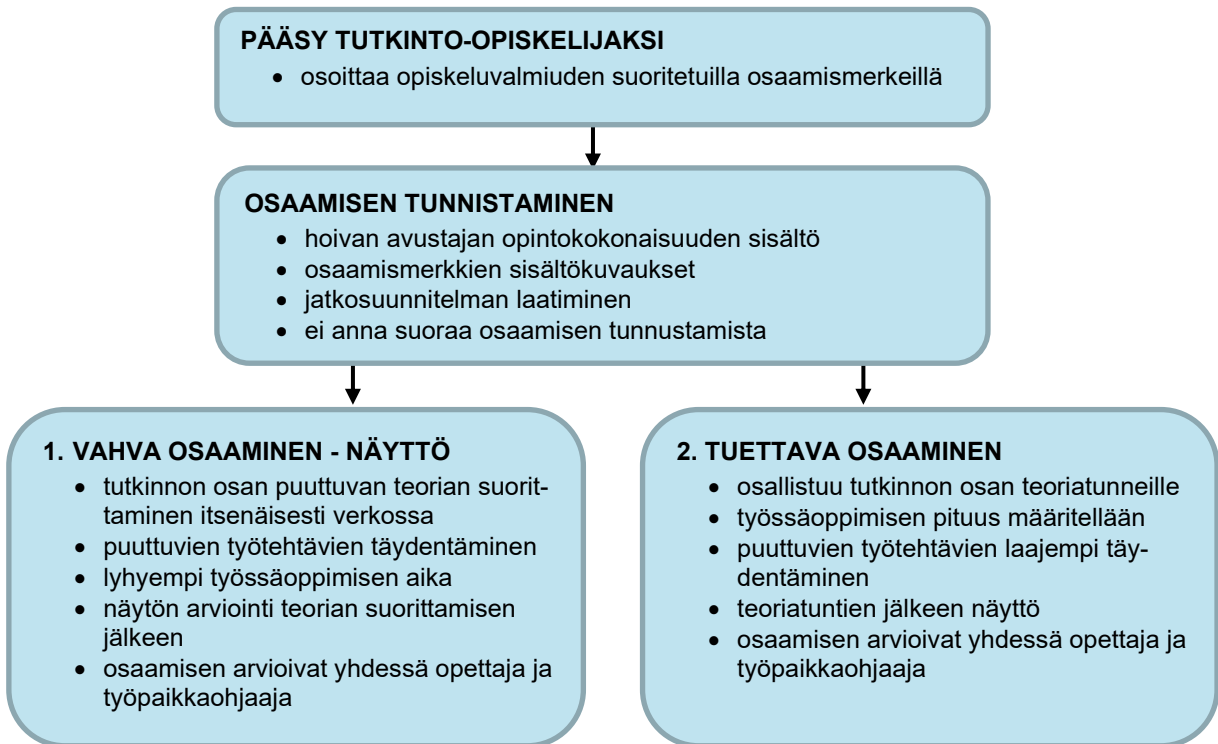
Vaihe III – 1. Vahvan osaamisen polku

Vahvan osaamisen polussa opiskelija on erittäin motivoitunut ja suorittanut hoivan avustajan opintokokonaisuuden työskentelemällä monipuolisissa tehtävissä. Hänellä voi olla myös muuta työkokemusta, joka huomioidaan alalla. Opiskelijalla on vahvaa osaamista, joka puolestaan voi lyhentää työssäoppimisen aikaa ikääntyneiden osallisuuden edistämisen ja/tai kasvun ja osallisuuden edistämisen tutkinnon osissa. Kuitenkin kiinnitetään huomiota arviointikriteereihin ja pidetään huolta, että oppiminen kohdistuu puuttuvaan osaamiseen ja korostetaan niihin liittyviä työtehtäviä työssäoppimisessa. Opiskelijan tulee suorittaa puuttuva teoriaosaaminen ja sen hän voi tehdä itsenäisesti verkkokurssin avulla. Vasta teorian suoritettua hän voi antaa näytön. Työpaikalla osaamisen arvioivat yhdessä opettaja ja työpaikkaohjaaja. Arviointikeskustelussa voidaan tarkentaa opiskelijan teorian ymmärrystä suhteessa käytännöntöihin, sekä hyödyntää oppimispäiväkirjaa.

Vaihe III – 2. Tuettavan osaamisen polku

Tuettavan osaamisen polussa opiskelijalla tuntuu vielä olevan epävarmuutta opintokokonaisuuden suorittamisesta huolimatta. Hän suoriutuu hyvin perustehtävistä, mutta kokonaisuuden ja käsitteiden hahmottaminen vaatii vielä harjaantumista. Opiskelijan tulee osallistua tutkinnon osan teorialunneille muiden opiskelijoiden kanssa. Näin teoria kiinnittyy paremmin käytännön työtehtäviin. Tunneille osallistumalla hän saa tarvittaessa apua teorian opiskeluun opettajalta sekä muilta opiskelijoilta. Työssäoppimisen pituus määrittyy teorian suorittamisen ja suoritettavien työtehtävien mukaan. Työssäoppimisessa kiinnitetään huomio siihen, että arviointikriteereiden aihealueet ja työtehtävät täyttyvät sen aikana. Suoritettu työelämälähtöinen opintokokonaisuus lyhentää työssäoppimisaikaa, mutta aivan kuten edellisessäkin polussa, ennen näyttöä tulee suorittaa teoriaosuus. Ja osaamisen arvioivat yhdessä opettaja ja työpaikkaohjaaja.

Tämä toinen polku on hyvä esimerkiksi maahanmuuttaja taustaisille opiskelijoille. Hoivan avustajan opintokokonaisuus koostuu osaamismerkeistä. Jokaisesta osaamismerkistä on tehty maahanmuuttajataustaisille merkkien suorittajille selkokiehset sisältökuvaukset ja ohjeet. Tämä voi heikentää ammattisanaston ja käsitteiden hallintaa. Osallistumalla teoriatunneille suomen kieli, ammattikieli ja käsitteet vahvistuvat. Lisäksi vuorovaikutus muiden opiskelijoiden kanssa antaa lisää tietoa ja ymmärrystä suomalaisesta työelämästä.

Kuvio 4. Hoivan avustajan opintokokonaisuuden osaamisen tunnistamisen prosessi.

Hoivan avustajan opintokokonaisuudessa on osaamista kaikkiin kolmeen opintokokonaisuuteen: Ikääntyneiden osallisuuden edistäminen, 35 osp ja Kasvun ja osallisuuden edistäminen, 25 osp. sekä Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen, 30 osp. Näistä pakollisia tutkinnon osia ovat Kasvun ja osallisuuden edistäminen sekä Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen. Osaamisen tunnistamisessa on hyvä keskittyä vain yhteen tai kahteen tutkinnon osaan, koska osaamismerkit eivät täytä kokonaista tutkinnon osaa. Näin tulee varmasti huomioitua esimerkiksi työn säädökset, toimintaperiaatteet, ammattieettiset ohjeet ja arvot sekä ergonomia ja työhyvinvointi. Nämä asiat on ovat rakennettu useamman tutkinnon osien sisälle. Lisäksi opiskelija harjaantuu edelleen arvioimaan ja kehittämään omaa toimintaansa sekä osaamistaan.

Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen sisältää lääkehoidon toteuttaminen -osion. Tämä on sisällöltään vaativa ja opiskelijan tulee täyttää sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (STM) vaatimukset. Koulutetut lähihoitajat toteuttavat lääkehoitoa ilman erillistä lääkehoitolupaa siinä laajuudessa kuin lääkehoidon opintoja on tutkintoon sisällytetty. Lähihoitajan tehtäviä lääkehoidossa ovat esimerkiksi lääkkeiden tilaaminen, lääkkeiden jakaminen asiakas- ja potilaskohtaisesti annoksiin, sekä lääkkeiden antaminen luonnollista tietä. (Valvira 2022.) Koulutuksen järjestäjä huolehtii tutkinnossa asetettujen vaatimusten täyttymisestä opintosuunnitelmassa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (2021) toteaa, että

koulutuksen järjestäjät panostavat opiskelijoiden lääkehoidon osaamiseen ja pitävät sitä keskeisenä osaamisena lähihoitajan ammatissa.

Läkehoidon toteuttaminen -osion hyväksilukuun ei ole hoivan avustajan opintokokonaisuudessa mitään mahdollisuuksia. Tämä on lähihoitajatutkinnon vaativimpia osuuksia. Erilaisten lääkkeiden annostus tapojen ja riskien sekä lääkelaskennan hallinta vaatii perusteellista harjaantumista opiskelijalta.

7.3 Yksittäiset hoiva-alan osaamismerkkit osaamisen tunnistamisessa

Yksittäiset suoritettavat hoiva-alan osaamismerkkit ovat pieniä kokonaisuuksia. Sen sijaan tutkinnon osat ovat hyvinkin laajoja. Jotta osaamismerkillä voi jossakin kohtaa tunnistaa osaamista, tulisi vähintään suorittaa jonkun osa-alueen metamerkki. Metamerkki kokoo alle kolme viiteen pienempää osaamismerkkiä. Silti niiden yksittäisesti tuoma osaaminen on pirstoutunut monelle tutkinnon osien arviointikohdalle puutteellisesti. Esimerkiksi olen vertaillut Kasvun ja osallisuuden edistäminen (25 osp) tutkinnon osaa hoiva-alan metamerkkeihin (taulukko 4).

Formaalin koulutuksen hoiva-avustajan osatutkinnossa suoritetaan lähihoitajan koulutuksesta kaksi tutkinnon osaa kokonaisuudessaan. Tutkinnon osat ovat Ikäänntyneiden osallisuuden edistäminen (35 osp) ja Kasvun ja osallisuuden edistäminen (25 osp). Jos opiskelija on suorittanut vain yksittäisistä osaamismerkkeistä, on osaamisen tunnistaminen järkevämpää hoiva-avustajan osatutkintoon, jonka suoritettuaan saa selkeän osaamisen tunnistamisen lähihoitajatutkintoon. Hoiva-avustajan osatutkinnon suorittamalla myös teorian osuus tulee varmistettua, eikä sen osalta ole enää osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa mitään epäselvää. Haettaessa lähihoitajan tutkintoon hyväksytyistä suoritetuista tutkinnon osista saa suoran hyväksiluvun.

Taulukko 4: Kasvun ja osallisuuden edistäminen verrattuna hoiva-alan metamerkkeihin.

Tutkinnossa arvioitava osa-alue	Metamerkin vastaavuus
Opiskelija työskentelee kasvatus-, sosiaali- ja terveysalan työn säädösten, määräysten, toimintaperiaatteiden, arvojen ja ammattieettisten ohjeiden mukaan.	Arjen rikastuttaja, Hoivaosaaja ja Avustajamestari metamerkit sisältävät suorittajan osaamisen avustettavan kohtaamisesta tasa-arvoisesti kunnioittaen heidän itsemääräämisoikeuttaan sekä huomioi työ- ja asukasturvallisuuden sekä ergonomian.
Opiskelija suunnittelee työtään ja tekee yhteistyötä työryhmän kanssa.	Ei kirjattua vastaavuutta merkistössä, mutta työelämälähtöisessä oppimisessa tehdään koko ajan yhteistyötä työryhmän kanssa.
Opiskelija suunnittelee, toteuttaa ja arvioi kasvun ja osallisuuden edistämistä.	Arjen rikastuttajassa tämän alueen osaamista.
Opiskelija toimii vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa.	Työelämälähtöisessä koulutuksessa on jatkuvassa vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa ja merkit sisältävät asukkaan kohtaamisen tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti.
Opiskelija edistää kasvua ja osallisuutta käyttäen alan työmenetelmiä, -välineitä ja materiaaleja.	
Kasvun ja oppimisen ohjaaminen	Hoivaosaaja ja Arjen rikastuttaja metamerkit sisältävät tämän alueen osaamista
Osallistumisen ja yhdessä toimimisen edistäminen	Arjen rikastuttajassa tämän alueen osaamista.
Opiskelija ohjaa ja avustaa päivittäisissä toiminnoissa.	Arjen rikastuttaja ja Avustajamestari metamerkit sisältävät tämän alueen osaamista.
Opiskelija huolehtii asiakkaan hyvinvoinnista, terveydestä ja turvallisuudesta.	Avustajamestari ja Hoivaosaaja metamerkit sisältävät tämän alueen osaamista.
Opiskelija antaa tietoa palveluista.	Ei vastaavuutta.
Opiskelija ylläpitää turvallisuutta, työkykyään ja työhyvinvointiaan.	Arjen rikastuttaja, Hoivaosaaja ja Avustajamestari metamerkit sisältävät suorittajan osaamisen avustettavan kohtaamisesta tasa-arvoisesti kunnioittaen heidän itsemääräämisoikeuttaan sekä huomioi työ- ja asukasturvallisuuden sekä ergonomian hyödyntäen monipuolisesti erilaisia apuvälineitä työssään.
Opiskelija arvioi ja kehittää toimintaansa.	Ei tutkinnon osan vastaavuutta, mutta osaamismerkkejä suorittaessaan on joutunut arvioimaan omaa osaamista.

7.4 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää hoiva-alan osaamismerkkien ja sitä kautta hoidon avustajan opintokokonaisuuden mahdollisuuksia osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Hoiva-alan osaamismerkit vastaavat hyvin osaamisen tunnistamisen työryhmän tavoitteita. Työryhmän tehtävänä on

edistää ja ohjata työpaikoilla ja muualla kuin viralliseen koulutusjärjestelmään kuuluvassa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamisen työvälineiden ja menettelyjen luomista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022b).

Työryhmän lähtökohtana on hallitusohjelman toteuttama parlamentaarinen jatkuvan oppimisen uudistus. Uudistuksella vastataan läpi elämän kestävään tarpeeseen kehittää ja uudistaa omaa osaamista. Työryhmä on tehnyt luonnoksen osaamisen tunnistamisen valtakunnallisista periaatteista (liite 2). Ne sisältävät työssä ja muualla kuin viralliseen koulutusjärjestelmään kuuluvassa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamisen, jossa näkökulmana on erityisesti työelämä ja työllistyminen. Periaatteiden tavoitteena on korostaa yksilön lisäksi osaamisen tunnistamisen tärkeyttä yhteiskunnassa. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen oli myös tutkimuksen keskeinen aihealue. Pyrkimyksenä oli edistää hoivan avustajan opintokokonaisuuden ja hoiva-alan osaamismerkkien osaamisen tunnistamista ja tunnustamista tutkintoon haettaessa.

Nelikenttäänalyysin avulla hahmotettiin hoiva-alan osaamismerkkien vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat. Analyysistä nousi esiin asioita, joista muodostui kehittämissuhteita. Kuvattuja ehdotuksia ovat teoriamerkki, ohjaajan merkki ja tunnettavuuden lisääminen. Näiden avulla olemassa olevista osaamismerkeistä saataisiin kattavammat ja sitä kautta paremmin huomioon otettavat osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Hoiva-alan osaamismerkkien merkitys formaalissa koulutuksessa kasvaisi. Samalla hoivan avustajan opintokokonaisuuden avulla saataisiin selkeä opintopolku lähihoitajan opintoihin. Tämä tukisi hyvin jatkuvan oppimisen tavoitetta. Sitra (2022) toteaa muistiossaan, että joustavien ja yksilöllisten oppimispolkujen tarjoaminen sekä aidoissa työelämän ympäristöissä tapahtuva monipuolinen osaamisen hankkiminen on yksilölle tärkeä edistysaskel.

Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksena syntyi myös prosessikuvaus siitä, kuinka tämänhetkistä hoivan avustajan opintokokonaisuutta voi täydentää sekä hyödyntää haettaessa lähihoitajan tutkinto-opiskelijaksi. Kuvattuna on kaksi polkua, joissa otetaan huomioon opiskelijan aikaisempi osaaminen ja käsitteiden omaksuminen. Kun opiskelijalle esitetään selkeä näkemys siitä, kuinka suoritettavat opinnot otetaan huomioon tutkinnon henkilökohtaistamisessa, motivoi se opiskelijaa jatkamaan opintoja. Prosessikuvaus vaatii vielä asiantuntijoiden jatkokehittämistä, jotta siitä saataisiin selkeä apuväline ja ohjeistus henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman (HOKS) laatijalle.

Yksittäiset hoiva-alan osaamismerkkit ovat niin pieniä kokonaisuuksia, että paremmin ne liitetään osaamisen tunnistamiseen haettaessa hoiva-avustajan osatutkintoon. Osatutkinnon suorittamalla mukaan tulee automaattisesti mukaan Ikääntyneiden osallisuuden edistämisen sekä Kasvun ja osallisuuden edistämisen tutkinnon osien teoria. Työelämälähtöisillä osaamismerkeillä saadaan osaamista työssäoppimisjaksoille, joita voidaan lyhentää työkokemuksen kautta opittujen taitojen mukaan.

Vapaan sivistystyön osaamisperusteisesti kuvattu hoivan avustajan opintokokonaisuus ei tällä hetkellä takaa suoraa hyväksilukua terveydenhoitoalalla. Ilman teoriaosuutta se ei vastaa hoiva-avustajan osatutkintoa. Koska lähihoitajan tutkinnon osat ovat tarkasti määriteltyjä kokonaisuuksia, tarvitaan vielä asiantuntijoiden paneutumista siihen, miten puuttuva teoriaosaaminen tehdään ja minkälainen kokonaisuus siihen tarvitaan. Prosessikuvauksessa on annettu ehdotus, jossa hyödynnetään olemassa olevaa verkkokurssia tai formaalia teoriaopetusta. Koska aineistoa on jo olemassa, sitä kannattaa ehdottomasti hyödyntää tavoitteiden saavuttamiseksi.

Hoiva-alan osaamismerkistöllä on selkeä merkitys työnantajalle, sillä ne antavat tiedon yksilön konkreettisesta osaamisesta ja mahdollisista osaamisen kehittämisen kohteista työtehtävissä. Tutkintoon jatkavaa osaamismerkkit valmentavat opintoihin ja ne valmentavat myös arvioimaan omaa osaamista. Henkilökohtaistamisessa osaamismerkeistä on apua hakijalle sekä vastuunjaajalle/opettajalle osaamisen todentamisessa. Prosessikuvauksen mukaista, systemaattista osaamisen tunnistamista varten tarvitaan vielä formaalin koulutuksen asenteiden ja käytäntöjen uudistumista sekä jatkokehitystyötä.

Ensimmäisenä jatkokehitystyönä osaamismerkkeihin kannattaisi laatia luvussa 7.1 esille tuotu Ikääntyneiden osallisuuden edistämisen sekä Kasvun ja osallisuuden edistämisen tutkinnon osien teoriat sisältävä metamerkki. Tämän kehitystyön tuloksena hoiva-alan osaamismerkkien merkitys kasvaisi osaamisen tunnistamisessa ja tunnistamisessa sekä merkistön laajentaminen olisi valtakunnallisesti mielekkäämpää. Osaamismerkistön omistajuus ja hallinnointi voidaan pitää sen kehittäneellä oppilaitoksella tai toimijalla, mutta valmis merkki voidaan jakaa muiden oppilaitosten ja toimijoiden kesken linkittämällä. Kaikki kehittämistyö vaatii henkilöresursseja ja rahoitusta. Nykypäivän kiireisessä työelämässä on vaikea löytää aikaa paneutua kunnolla kehitystyöhön ilman erillistä hanketta tai projektia. Teorian metamerkin kehitystyön ohella voisi miettiä osaamismerkki-ohjaajan merkin kehittämistä. Jälkimmäisellä merkkillä varmistetaan ohjaajien ohjausosaaminen. Laadukas ohjaaminen antaa perustan sujuvalle, terveelliselle ja turvalliselle oppimiselle ja työskentelylle.

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto uudistetaan ammatillisten perustutkintojen uuteen muotoon, jossa otetaan käyttöön perustutkintojen yhteinen kriteeristö. Uudet perusteet tulevat voimaan 1.8.2024. Tutkinnon perusteita valmistellaan opetushallituksen johdolla yhteistyössä koulutuksen järjestäjien, työ- ja elinkeinoelämän edustajien ja keskeisten sidosryhmien kanssa. Yhteistyössä on mukana myös asianomaiset työelämätoimikunnat. Hankintasopimuksen Opetushallituksen kanssa on solminut OSAO Edu Oy. (SotePT2024 2022.) Hoiva-alan osaamismerkit ovat vielä niin uusia ja kokemusta on vain paikallisesti, joten on mahdottomuus saada niitä mukaan tutkintouudistukseen. Tiedustelin paikallisen oppilaitoksen lehtorilta, joka on mukana tutkinnon uudistamisen kommentointiryhmässä, osaamismerkkien sisällön tuntemisesta. Hän ei ole ollut tekemisissä osaamismerkkien kanssa, eikä myöskään niiden kautta tapahtuvan osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Tässä uudistuksessa ne eivät tule huomioituksi. Huomioiminen vaatisi hoiva-alan osaamismerkkien käytön laajentamisen valtakunnalliseen käyttöön.

8 POHDINTA

Laajemman pohdinnan olen kerännyt teemojen alle, jotka nousivat tutkimuskysymyksistä, viitekehystä ja aineiston analyysistä. Tutkimusprosessin aikana nousi esiin seuraavat teemat: osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, hoivan avustajan opintokokonaisuus sekä hoiva-alan osaamismerkkien tulevaisuus. Pohdintaan olen ottanut näkökulmia ajankohtaisista julkaisuista ja webinaareista.

8.1 Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen avuksi on kehitetty ja kehitetään edelleen sähköisiä tietovarantoja ja työkaluja. Niiden avulla yksilön tietoja voidaan siirtää eri tahojen välillä helpottaen tunnistamista. Formaaliselle tutkintokoulutukselle tunnetuin on ePerusteet, joka sisältää kaikkien opetussuunnitelmien, tutkintojen ja koulutusten perusteet varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Myös kolmannen sektorin koulutuksen järjestäjät julkaisevat palvelussa paikallisia opetussuunnitelmia ja tutkintojen toteutussuunnitelmia. Opintopolku.fi on suurempi kokonaisuus, joka tuottaa monipuolista tietoa erilaisista koulutusmahdollisuuksista jatkuvan oppimisen tueksi. Varsinainen tietovaranto on KOSKI-palvelu, joka muodostuu eri rekistereistä. Sinne tallentuu kaikki viranomaisten todentama osaaminen, jota voi hyödyntää henkilökohtaisessa opintosuunnitelmassa. Lisäksi osaamisen kartoittamiseen on erinäisiä julkisen hallinnon ja yksityisten toimijoiden ylläpitämiä työkaluja. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020, 21–22.) Tämä asettaa haasteita sille, löytyykö osaaminen oikeasta paikasta ja osataanko sitä etsiä tarvittaessa. Luonnos osaamisen tunnistamisen valtakunnallisiksi periaatteiksi listaakin neljännessä kohdassa näin:

Osaamisen näkyväksi tekemiseksi tulee olla avoimesti ja saavutettavasti tarjolla eri tilanteisiin sopivia työkaluja, jotka muodostavat johdonmukaisen ja helposti hyödynnettävän kokonaisuuden (Valtioneuvosto 2022.)

Kehittämisessä on tärkeää se, että tieto ei hajaannu liian moneen järjestelmään. Tai jokin järjestelmä kokoaa yhteen kaiken yksilöä koskevan tiedon, jotta se on helposti saatavilla silloin kun näyttöä osaamisesta tarvitaan oppilaitoksissa ja työpaikoilla.

Tutkinnon osan osaamisen arvioinnin kriteeristö voi olla hyvin laaja sisällöltään. Jos se ei täyty kokonaan, tutkinnon osaa ei voida hyväksilukea. Tähän ongelmaan törmäsin tutkiessani lähihoitajan tutkinnon kolmea tutkinnon osaa osaamismerkkien näkökulmasta. Kuten vertailusta käy ilmi (taulukko 4), Kasvun ja osallisuuden edistäminen (25 osp) tutkinnon osassa on 11

erillistä osaamisen arvioinnin kohtaa, joten osaamisen tunnistaminen on työlästä. Tämän vuoksi selkeän prosessin kehittäminen osaamisen tunnistamisen ja tutkinnon puutuvien osien täydentämiseen on tärkeää hoivan avustajan opintokokonaisuudelle. Tätä ajatusta tukee myös Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (2021) toteamus sosiaali- ja terveysalaa koskevassa julkaisussa.

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ovat taustaltaan ja osaamiseltaan hyvin monimuotoinen ryhmä, mikä edellyttää koulutuksen järjestäjiltä toimivia henkilökohtaistamisen prosesseja ja käytäntöjä muun muassa aiemman osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Myös opiskelijoiden mahdollisuutta vaikuttaa tutkinnon osien valintaan ja omien opintojensa suunnitteluun tulee vahvistaa. Yksilöllisten opintopolkujen toteutuminen edellyttää koulutuksen järjestäjiltä joustavia ja opiskelijoiden tarpeisiin sopivia pedagogisia ratkaisuja osaamisen hankkimiseen ja osoittamiseen.

Opintoihin tullessa opiskelija haluaa, että hänen aikaisemmat opintonsa, työkokemukset ja muut osaamiset otetaan riittävästi huomioon. Jos aikaisempi osaaminen sivuutetaan täysin, se vaikuttaa negatiivisesti opiskelijan motivoitumiseen. Kun opiskelijalle tehdään HOKS eli henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma, hän opettelee myös sanoittamaan omaa osaamistaan. Tämä puolestaan auttaa näkemään omia vahvuuksia ja mahdollisuuksia. Sitran muistiossa (2022) todetaankin seuraavasti:

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen, osaamisen kehittäminen omia tavoitteita kohti sekä osaamisen hyödyntäminen voi olla yksilölle vahvasti voimauttava kokemus ja luoda tunnetta minäpystyvyydestä.

Keskustelujen pohjalle tulisi laatia selkeät ohjeet ja menettelytavat, jotta osaamisen tunnistaminen on tasalaatuista kaikkien opiskelijoiden kohdalla. Yhtenäisillä toimintatavoilla ja täydentävillä prosesseilla päästään siinä parempiin tuloksiin. Tässä on vielä kehitettävää, koska osaamisen tunnistaminen voi olla vain yksittäisen vastuuohjaajan/opettajan varassa. Myös opettajakunta kaipaa aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen selkeämpiä ohjeita ja menettelytapoja. Yksilölliset opintopolut ammatillisessa koulutuksessa -arvioinnissa (2022) kehittämiskohteiksi osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kohdalla nimettiin seuraavat asiat (kohdat 6–7):

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käsitteitä, toimintaohjeita ja linjauksia tulee selkeyttää ja epävirallisen oppimisen tunnistamista tehostaa.

Opiskelijoiden yksilöllisten urasuunnitelmien tukemiseksi ja valintojen toteuttamiseksi tulee vahvistaa opiskelijoille annettava tiedotusta, neuvontaa ja ohjausta sekä koulutuksen järjestäjien välistä yhteistyötä.

Epävirallisen oppimisen tunnistamisen tehostaminen puoltaa vahvasti sitä, että hoivan avustajan opintokokonaisuus otetaan huomioon osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa, sekä laaditaan selkeät ohjeet, kuinka se tapahtuu. Tämä aiemmin suoritettujen opintokokonaisuuden huomioiminen tukee myös opiskelijan urasuunnitelmaa.

Toimintaohjeiden ja linjausten lisäksi koulutuksen järjestäjän tulee myös pitää huolta siitä, että resursseja on tarpeeksi henkilökohtaistamiseen. Jos ryhmässä on 25 opiskelijaa, on vaikea löytää kunnolla aikaa käydä keskustelua jokaisen opiskelijan kanssa. Tämä tulee erittäin haastavaksi jatkuvan haun ryhmissä, jossa on peruskoulun päättäneitä vanhempia opiskelijoita. Heillä on jo työkokemusta ja aiempia opintoja. Koulutuksen järjestäjä voi pitää yllä jatkuvaa hakua ympäri vuoden tai järjestää niitä tiettyinä aikoina, esimerkiksi neljä kertaa vuodessa. Yksilölliset opintopolut ammatillisessa koulutuksessa -arvioinnissa (2022) osiossa henkilökohtaistamisen työnjako, osaaminen ja resurssit tuli kehittämiskohteiksi seuraavat asiat (kohdat 8–10):

Henkilöstö tulee perehdyttää riittävästi henkilökohtaistamiseen ja varmistaa henkilökohtaistamiseen liittyvä osaaminen.

Henkilökohtaistamisen työnjakoa, rooleja ja vastuita tulee selkeyttää ja henkilöstön välistä yhteistyötä tulee edistää.

Resurssit henkilökohtaistamiseen tulee varmistaa.

Henkilökohtaistamisella on tärkeä merkitys opiskelijalle osana urasuunnittelua ja jatkuvaa ammatillista kasvua. Opiskelijoiden aktiivista roolia henkilökohtaistamisessa tulee vahvistaa ja kehittää. Tule pitää huolta siitä, että opiskelijoilla on saatavilla ohjausta ja tukea henkilökohtaistamiseen. Tämä vaatii resursseja, osaamista ja yhteistyötä henkilökunnalta. Yhteistyössä olisi hyvä olla mukana vastuuopettaja, opinto-ohjaaja, erityisopettaja, taitovalmentaja ja kuraattori. Kansallinen koulutuksen arviointikeskuksen (2022) raportissa Ammatillisilla poluilla - Arviointi yksilöllisistä opintopoluista todettiin henkilökohtaistamisesta näin:

Henkilökohtaistamisesta puhutaan usein liian teknisesti ja järjestelmäkeskeisesti – opiskelijoiden yksilölliset tarpeet tulisi huomioida paremmin.

Kun järjestelmässä on lomake, joka pitää täyttää tiettyjen sääntöjen mukaan, voi pedagoginen ote yksilön opintopolusta kadota. Keskitytään vain siihen, että lomake on täytetty kaikkien ohjeiden mukaisesti, eikä aikaa jää pohtia opiskelijan omia tavoitteita ja kuinka ne saavutetaan. Tämä voi johtaa myös siihen, että henkilöstöllä ei ole riittävästi aikaa ja osaamista opintojen

yksilölliseen suunnitteluun. Kiinnitetään liikaa huomiota järjestelmän osaamiseen ja sen täyttämiseen. Järjestelmä voi myös rajoittaa kirjaamista, kuten tutkimuksessani tuli ilmi. Vain suurempia kokonaisuuksia voi kirjata järjestelmään hyväksiluetuksi.

8.2 Hoivan avustajan opintokokonaisuus

Hoiva-alan osaamismerkkien pohjalta kirjoitettu hoivan avustajan opintokokonaisuus julkaistiin tutkimuksen alkuvaiheessa, toukokuussa 2022. Haastatteleman asiiantuntijat formaalista koulutusjärjestelmästä eivät tienneet nimitystä opintokokonaisuudesta, joka löytyy ePerusteista vapaan sivistystyön paikallisista opetussuunnitelmista. Hoivan avustajan opintokokonaisuudesta tulisi tiedottaa oppilaitoksia, jotta he tietävät mistä on kysymys. Formaalin koulutuksenjärjestäjät eivät välttämättä ole tietoisia millaisia opintokokonaisuuksia vapaassa sivistystyössä on tarjolla. Oppilaitosten tulisi tiivistää yhteistyötä, varsinkin paikallisesti.

Formaalin koulutuksen tutkinnon perusteissa korostetaan osaamista ja työelämälähtöisyyttä sekä opiskelijoiden yksilöllisiä ja joustavia opintopolkuja. Osaamisperusteisuuden tarkoituksena on kuvata osaamista riippumatta koulutuksen järjestämismuodosta. Osaamista voi karttua oppilaitoksessa, työssäoppimisjaksolla, kesä- tai iltatöissä sekä vapaa-ajalla. Koulutuksen järjestäjien pitäisi panostaa epävirallisen osaamisen tunnistamiseen. Tämä tuli myös esille Kansallinen koulutuksen arviointikeskuksen (2022) kehittämissuosituksissa kohdassa kuusi.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käsitteitä, toimintaohjeita ja linjauksia tulee selkeyttää ja epävirallisen oppimisen tunnistamista tehostaa.

Hoivan avustajan opintokokonaisuus on saavutettu työskentelemällä opintokokonaisuutta vastaavassa työpaikassa eli opiskelu hyvin työelämälähtöistä. Hoitotehtäviin liittyvän teorian ja käsitteiden oppiminen tulee työn ohessa, mutta niiden omaksuminen riippuu myös opiskelijan motivaatiosta. Jos on hyvin orientoitunut ja kiinnostunut alasta, kyselee varmasti enemmän, miten ja miksi joku asia on niin tai tehdään niin, sekä motivoituneena asiat jäävät paremmin mieleen. Työn tekemisen ohessa on voinut oppia enemmän kuin osaamismerkki vaatii.

Tuloksissa esitettyyn prosessikuvaukseen laadin kaksi polkua, joissa otetaan huomioon opiskelijan aikaisempi osaaminen ja motivoituneisuus. Jokainen opiskelija tulee koulutukseen omana itsenään, tuoden mukanaan oman osaamisen ja omat vahvuudet. Opintopolun henkilökohtaistamiseen kuuluu olennaisena osana aiemman osaamisen tunnistaminen ja tarvittavan tuen antaminen ammatilliseen kasvamiseen. Näiden kahden erilaisen polun kautta voidaan luoda opis-

kelijalle hänelle sopiva tie kasvaa toimijuuteen ja työelämään. Vahvan osaamisen polussa opiskelijalla on valmiudet itsenäiseen opiskeluun, jota hyödynnetään teorian itsenäisessä opiskelussa. Hänen opiskelussansa tuetaan teorian ja käytännön yhdistämistä työpaikalla. Tuettavan osaamisen polussa puuttuvan teorian lisäksi kiinnitetään huomiota ammatilliseen kasvamiseen. Osallistumalla ryhmän opetukseen opiskelija kiinnittyy paremmin tulevaan ammatilliseen identiteettiin. Ryhmän kanssa opiskelu antaa tukea myös silloin, kun lähtökohdat on haastavammat. Kansallinen koulutuksen arviointikeskuksen (2021) arvioinnissa tämä kohdistuu esimerkiksi maahanmuuttajien kohdalla juuri teoriaan ja käsitteisiin.

Maahanmuuttajien koulutuspolut -arvioinnin mukaan sosiaali- ja terveysalan perustutkintoa suorittavilla maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla kielitaidon haasteet näkyvät erityisesti teorian tiedon omaksumisessa, abstraktien käsitteiden ymmärtämisessä sekä asioiden perustelussa.

Vapaan sivistystyön opintojen vieminen KOSKI-tietovarantoon sai aikaan sen, että opintoja alettiin kuvaamaan osaamisperusteisesti. Osaamisperusteisuus helpottaa osaamisen tunnistamista ja tunnustamista. Opintokokonaisuuksille on määriteltävä osaamistavoitteet, joiden pohjalta opiskelijan opintosuoritukset arvioidaan. Opinnot on siis mitoitettava ja arvioitava. Vapaan sivistystyön koulutuksissa syntyy osaamista, jolla on merkitystä yksilön jatkuvalle oppimiselle. Ne auttavat yksilö eteenpäin joko työelämään tai jatko-opiskeluun. Hoivan avustajan opintokokonaisuus edustaa juuri tällaista koulutusta.

Tutkimusta tehdessäni heräsikin kysymys arvostaako formaali koulutus tarpeeksi vapaan sivistystyön opintokokonaisuuksia. Koska formaali koulutus on tarkkaan säädelty lailla ja asetuksilla, tekeekö vapaan sivistystyön säätelemättömyys siitä ”harrastelijamaista”. Hoivan avustajan osaaminen tulee todellisissa työtehtävissä, mutta silti osaamisen tunnistaminen tuntui vaikealta. Ymmärrän teoriaosuuden tärkeyden, mutta työtehtävien osalta perustehtävät ovat varmasti jo hallussa. Jos verrataan opiskelijaan, joka tulee ilman työkokemusta, on työtehtävien osaamisessa selkeä ero osaamismerkkien suorittajaan. Tämä pitää näkyä henkilökohtaisessa osaamisen kehittämissuunnitelmassa (HOKS).

8.3 Hoiva-alan osaamismerkkien tulevaisuus

Hoiva-alan osaamismerkit ovat hyvin ajankohtaisia ja vastaavat valtakunnallisiin tavoitteisiin. Tällä hetkellä valtakunnallisesti panostetaan siihen, että osaamista tunnustetaan yhä laajemmin. Luonnos osaamisen tunnistamisen valtakunnalliseksi periaatteiksi määrittelee neljännessä kohdassa seuraavasti:

Osaamisen näkyväksi tekemiseksi tulee olla avoimesti ja saavutettavasti tarjolla eri tilanteisiin sopivia työkaluja, jotka muodostavat johdonmukaisen ja helposti hyödynnettävän kokonaisuuden.

Hoiva-alan osaamismerkkit ovat digitaalisia, ja ne voi hyödyntää työnhaussa, ansioluettelossa ja työnantajien seuraamisessa sosiaalisen median palveluissa. Koko osaamismerkistön suorittamalla voi myös rekisteröidä KOSKI-tietovarantoon hoivan avustajan opintokokonaisuuden. Opintokokonaisuuden avulla opiskelija pääsee kiinni työelämään ja hoitoala saa osaavaa työvoimaa päivittäisiin perustehtäviin. Se vastaa myös paikalliseen kohtaanto-ongelmaan. Hoitoalalle haluavat, mutta ilman koulutusta olevat henkilöt, pääsevät hoiva-alan osaamismerkkien kautta opiskelemaan alaa työelämälähtöisesti. Hoiva-alan työllistymismahdollisuudet ovat tällä hetkellä hyvät.

Tällä hetkellä osaamismerkistö on paikallinen, mutta sillä on hyvät edellytykset laajentua. Merkin omistajuus ja hallinnointi säilyy yleensä merkin suunnittelijalla ja tekijällä eli kehittäneellä oppilaitoksella tai toimijalla. Valmis merkki voidaan jakaa muiden oppilaitosten kesken linkittämällä. Jos hoiva-alan osaamismerkkit laajenevat valtakunnalliseen käyttöön, tuleekin kysymykseen vastuu ylläpito- ja kehitystyöstä. Jaetaanko se niiden oppilaitosten kesken, jotka osaamismerkkejä käyttävät vai jätetäänkö se merkkien tekijälle. Jos osaamismerkkit laajenee valtakunnalliseen käyttöön, myös rahoitus täytyy hoitaa kuntoon, jotta resursseja on käytettävissä ylläpitoon ja kehittämiseen. Tähän vaaditaan varoja valtakunnallisesta rahoituksesta.

8.4 Loppusanat

Kuten johdannon alussa todetaan, otin todellisen haasteen vastaan. Hoiva-alan osaamismerkistö oli aivan uusi ja valtakunnallisesti tuntematon asia. Tämä vaikeutti erityisesti käytännön suhdetta lähihoitajan tutkinnon osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Opinnäytetyön alussa tutkimuskysymyksiksi asetettiin:

1. Minkä osaamisen voi tunnistaa hoiva-alan osaamismerkistön avulla?
2. Miten hoiva-alan puuttuvaa teoriaosaamista voidaan täydentää?
3. Voidaanko osaamismerkistö tuoda seuraavaan tutkintouudistukseen?

Tutkimuksen kysymyksiin saatiin vastaukset, joten tavoitteeseen päästiin. Tutkimussuunnitelma kuitenkin eli opinnäytetyöprosessin aikana mm. sen vuoksi, että tutkimuksen edetessä huomasin lähihoitajan tutkinnon osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen olevan hyvin tarkkaa ja todistuksiin perustuvaa. Formaalin koulutuksen käytännöt ovat aika joustamattomat.

Vastauksien saaminen yksiselitteisesti oli hankalaa. Osaamismerkkien tuntevia asiantuntijoita oli käytettävissä opinnäytetyön aikana vain muutama. Onneksi hankkeen muistiot toivat paljon hankkeen aikana tallennettua tietoa tutkimuksen käytettäväksi. Tutkimuskysymysten vastausten etsiminen toi esille kehittämisehdotuksia, joilla toivon olevan positiivisia vaikutuksia tulevaisuudessa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen eteenpäin viemiseen.

On ollut haastavaa, mutta antoisaa tehdä opinnäytetyötä mielenkiintoisen ja merkityksellisen aiheen parissa. Olen saanut olla keväästä 2022 asti ajan hermoilla jatkuvan oppimisen uudistuksen parissa. Opinnäytetyön tekeminen on vahvistanut omaa tutkimuksellista osaamis-pää-omaa, mutta samalla se on kokonaisvaltaisesti opettanut ymmärtämään osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen merkitystä laajasta näkökulmasta. Tällä on merkitystä myös omassa työympäristössä. Olen samalla saanut myös syvempää ymmärrystä vapaasta sivistystyöstä ja sen toiminnasta.

Jatkuvan oppimisen sekä osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen asiat ovat nyt hyvin esillä valtakunnallisella tasolla. Osallistumalla työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman osaamisen tunnistamisen työryhmän sidosryhmien kuulemistilaisuuteen ja Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) yksilölliset opintopolut ammatillisessa koulutuksessa -arvioinnin päätöswebinaariin sain paljon uutta tietoa. Osallistuessani tilaisuuksiin toin myös esille sen, että teen opinnäytetyötä hoiva-alan osaamismerkeille. Jospa ne olisivat jääneet joidenkin mieleen ja herättänyt kiinnostusta tutustua paremmin aiheeseen.

LÄHTEET

- Aine, Raisa & Brauer, Sanna & Korento, Kati & Mäntykangas, Ulla 2022. Osaamismerkki vaatii osaamista suorittajalta ja suunnittelijalta. Oulun ammattikorkeakoulun julkaisuja. Viitattu 9.6.2022. <https://oamk.fi/oamkjournal/2022/osaamismerkki-vaatii-osaamista-suorittajalta-ja-suunnittelijalta/>
- Alasuutari, Pertti 2014. Laadullinen tutkimus. 5. painos. Tampere: Vastapaino.
- Arene 2018. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu. 2.6.2022. <https://opiskelijanopas.humak.fi/wp-content/uploads/sites/5/2021/03/Ammattikorkeakoulujen-opinnaytetoiden-eettiset-suositukset.pdf>
- Brauer, Sanna 2019. Digital Open Badge-Driven Learning – Competence-based Professional Development for Vocational Teachers. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Viitattu 15.6.2022. <https://lauda.ulpland.fi/handle/10024/63609>
- Brauer, Sanna 2020. Jatkuvaa oppimista osaamismerken tutkinto- ja oppilaitosrajat ylittäen. Aikuiskasvatus 40, 4/2020, 351–358. Viitattu 13.6.2022. <https://doi.org/10.33336/aik.100546>
- Brauer, Sanna 2021a. Mikrot, makrot ja merkit: osaamiset repussa työelämään. Tiedosta, 2/2021, 26–27. Viitattu 11.6.2022. <https://tieke.fi/tiedosta-2-2021/>
- Brauer, Sanna 2021b. Oppimisen mikroaika: merkki kertoo osaamisen -luento. Osuvat taidot - päätöstapahtuma. Tieke. Verkkotapahtuma 14.10.2021. Viitattu 11.6.2022. https://ssl.eventilla.com/filebrowser/file?h=mb0Lg&f=20211027181318_41bde5eff02624702426dbad9b0621ba.pdf
- Brauer, Sanna & Halttunen, Timo & Hartikainen, Anita & Juntunen, Elina 2021. Osaamismerkit työelämässä. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 27. Viitattu 13.6.2022. <http://www.oamk.fi/epooki/2021/osaamismerkit-tyoelamassa/>
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Tampere: Vastapaino.
- European Commission 2020. A European approach to Micro-credentials: Output of the Higher Education Micro-credentials Consultation Group. Final report. Viitattu 8.6.2022. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/30863>
- Günther, Kirsi & Hasanen, Kirsi & Juhila, Kirsi 2022. Johdanto: Analyysi ja tulkinta. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 20.9.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/analyysi-ja-tulkinta/>
- HAMK 2016. Osaamismerkit osaamisen tunnustamisessa. Viitattu 8.6.2022. <https://unlimited.hamk.fi/amatillinen-osaaminen-ja-opetus/osaamismerkit-osaamisen-tunnustamisessa/#.Yut-lnZBy3B>
- Hoivan Badgeverse 2022. Osaamismerkit. Jyränkölän Settlementi ry/ Heinolan kansalaisopisto. Viitattu 3.8.2022. <https://peda.net/jyrankola/opisto/hoivan-badgeverse/osaamismerkit>

- Humak 2022. Opinnäytetyöopas YAMK. Viitattu 1.9.2022. <https://humak.libguides.com/c.php?g=688355&p=4925411>
- Jokinen, Arja 2022. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 7.9.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/>
- Juhila, Kirsi 2022. Laadullinen tutkimus ja teoria. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 12.9.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullinen-tutkimus-ja-teoria/>
- Jyrankola.fi 2022. Jyränkölän Setlementti. Viitattu 2.9.2022. <https://www.jyrankola.fi/>
- Jyränkölän Setlementti ry 2022a. Kiihdytyskaista hoiva-alalle toimintakertomus 2020–2022. Heinolan kansalaisopisto. 17.2.2022. Ei julkaistu.
- Jyränkölän Setlementti ry 2022b. OKM Raportti. Heinolan kansalaisopisto. 30.3.2022. Ei julkaistu.
- Kansalaisopistojen liitto KoL 2022. Kohti osaamisperusteisuutta: suuntaviivoja kansalaisopiston johdolle ja ylläpitäjälle. Viitattu 18.8.2022. https://kansalaisopistojenliitto.fi/wp-content/uploads/2022/03/2022_kohti_osaamisperusteisuutta_suuntaviivoja_kansalaisopiston_johdolle_ja_yllapitajalle.pdf
- Kansalaisopistojen liitto KoL 2022b. Pikaopas kansalaisopiston opettajalle: osaamisperusteisen kurssin suunnitteluun sekä opiskelijan ohjaukseen ja arviointiin. Viitattu 18.8.2022. https://kansalaisopistojenliitto.fi/wp-content/uploads/2022/02/2022_pikaopas_kansalaisopiston_opettajalle.pdf
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2018. Kansallisen koulutuksen arviointitoiminnan tuloksia koulutusjärjestelmän tilasta. Informaatioaineistot 1:2018. Viitattu 5.9.2022. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2018/05/KARVI_T0118.pdf
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2021. Ammatillinen osaaminen ja pedagoginen toiminta sosiaali- ja terveystieteiden perustutkimuksessa. Julkaisut 6:2021. Viitattu 6.10.2022. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/03/KARVI_0621.pdf
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2022. Ammatillisilla poluilla - Arviointi yksilöllisistä opintopoluista. Julkaisut 26:2022. Viitattu 10.10.2022. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2022/10/KARVI_26_2022_Arviointi_yksilollisista_opintopoluista_ammattillisessa_koulutuksessa.pdf
- Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lindroos, Jan-Erik & Lohivesi, Kari 2010. Onnistu strategiassa. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Mattila, Marjo 2022. Osaamismerkki Jyränkölän hoivapalveluissa. Osaamismerkki osaamisen tunnistamisen välineenä. Kiihdytyskaista hoiva-alalle hankkeen päätöswebinaari. Heinolan kansalaisopisto 28.3.2022.

- OECD 2020. Continuous Learning in Working Life in Finland. Viitattu 2.8.2022. <https://www.oecd.org/publications/continuous-learning-in-working-life-in-finland-2ffcfe6-en.htm>
- Open Badges 2022. Frequently asked questions & glossary. Viitattu 8.6.2022. <https://openbadges.org/about/faq>
- Open Badge Factory 2022. Mikä on Open Badge -merkki? Viitattu 8.6.2022. <https://openbadgefactory.com/fi/>
- Opetushallitus 2021. Ammatillinen koulutus – osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen ohje. Määräykset ja ohjeet 2021:5a. Viitattu 25.8.2022. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/ammattillinen-koulutus-osaamisen-tunnistamisen-ja-tunnustamisen-ohje>
- Opetushallitus 2022a. Ikääntyvien osallisuuden edistäminen, 35 osp. Viitattu 17.6.2022. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/ammattillinen/7381020/tutkinnot/7342099>
- Opetushallitus 2022b. Kasvun ja osallisuuden edistäminen, 25 osp. Viitattu 17.6.2022. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/ammattillinen/7381020/tutkinnot/7342096>
- Opetushallitus 2022c. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Viitattu 25.8.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osaamisen-tunnistaminen-ja-tunnustaminen>
- Opetushallitus 2022d. Tutkintojen viitekehykset. Viitattu 25.8.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tutkintojen-viitekehykset>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Vapaan sivistystyön kautta hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista valmistelevan työryhmän muistio. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:46. Viitattu 9.6.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161944/OKM_2019_46.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Tunnista ja tunnusta – Opas vapaan sivistystyön osaamisperusteisen koulutuksen kuvaukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:7. Viitattu 18.8.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162095>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022a. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen: Koski-tietovaranto vapaassa sivistystyössä. Viitattu 9.6.2022. <https://okm.fi/koski-ja-osaamisen-tunnistaminen>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022b. Osaamisen tunnistamisen työryhmä. Viitattu 11.10.2022. <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM044:00/2021>
- Opintokeskus Siviis 2022. Tunnista ja tunnusta osaaminen. Viitattu 11.8.2022. <https://www.oksiviis.fi/tunnista-ja-tunnusta-osaaminen.html>
- Opintopolku.fi 2022. ePerusteet. Viitattu 17.6.2022. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi>
- Osuvat taidot -hanke 2021. Osuvat taidot -käsikirja. Opas valtakunnallisen osaamismerkkijärjestelmän kehittämiseen. Oulun ammattikorkeakoulun julkaisuja. Oamk Journal 84/2022. Viitattu 8.6.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/754572/Oamk_Journal_84_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Piekkari, Rebekka & Welch, Catherine 2020. Oodi yksittäistapaustutkimukselle ja vertailun moninaiset mahdollisuudet. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy, 207–215.

- Puusa, Anu 2020a. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy, 103–117.
- Puusa, Anu 2020b. Näkökulmia laadullisen aineiston analyysiin. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy, 145–156.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020. Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy, 75–85.
- Ryymän, Laura 2022. 1. KOSKI-palvelun käyttöönotto vapaan sivistystyön oppilaitoksessa. Eduuni-wiki. Viitattu 9.6.2022 <https://wiki.eduuni.fi/pages/viewpage.action?pageId=210117877>
- Sitra 2021. Osaajien riittävyys alueilla. Neljän erilaisen alueen esimerkit. Muistio lokakuu 2021. Viitattu 11.8.2022. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2021/10/sitra-osaajien-riittavyys-alueilla.pdf>
- Sitra 2022. Miten huomata yhä moninaisempaa osaamista? Muistio helmikuu 2022. Viitattu 11.8.2022. <https://www.sitra.fi/julkaisut/miten-huomata-yha-moninaisempaa-osaamista/>
- SotePT2024 2022. Sosiaali- ja terveystieteiden perustutkimus 2024. Viitattu 13.10.2022. <https://sotept2024.osao.fi/>
- Suomi, Sirkka 2022. Hoivan avustaja. Opintosuunnitelma. Jyränkölän Setlementti ry. Viitattu 3.8.2022. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-amosaa-service/api/julkinen/koulutustoimijat/2796001/opetusuunnitelmat/2817056/dokumentti?kieli=fi>
- Tieteen termipankki 2022. Abduktio | abduktiivinen päättely. Viitattu 13.9.2022. https://tieteen-termipankki.fi/wiki/Kielitiede:abduktiivinen_p%C3%A4%C3%A4ttely
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 2.6.2022. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2020. Miten osaaminen näkyväksi? Kartoitus osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen rakenteista ja käytännöistä Suomessa ja valituissa kansainvälisissä verrokkimaissa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2020:28. Viitattu 12.8.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162282>
- Valtioneuvosto 2020. Osaaminen turvaa tulevaisuuden: Jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen linjaukset. Valtioneuvoston julkaisu 2020:38. Viitattu 30.8.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162614>
- Valtioneuvosto 2022. Osaamisen tunnistamisen työryhmän järjestämä kuulemistilaisuus 29.9.2022. Viitattu 11.10.2022. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/724e7140-7ae9-4df0-b62f-a15248a3f68f/27bb5267-efc3-4cbc-9b5b-3d2ff724c265/ESI-TYS_20221003075110.pdf

Valvira 2022. Lääkehoidon toteuttaminen. Viitattu 5.10.2022. <https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/hyva-ammattinharjoittaminen/laakehoidon-toteuttaminen>

Vilka, Hanna 2021. Tutki ja kehitä. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vuori, Jaana 2022. Tapaustutkimus. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 12.9.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusasetelma/tapaustutkimus/>

Voutilainen, Leena 2022. VS: Opinnäytetyö. Email ulla.kaikkonen@pp1.inet.fi 4.1.2022.

LIITTEET